

Sreda, 19. januar 2005.
Svedok Ratko Marković
Otvorena sednica
Optuženi je pristupi Sudu
Početak u 9.05 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA ROBINSON: Pre nego što nastavite sa glavnim ispitivanjem, gospodine Miloševiću, hteo bih da kažem da smo primili prevode na engleski, tabulatora 27A i tabulatora 31, a oba ta dokumenta su bila obeležena u svrhu identifikacije budući da se čekalo na engleski prevod. Pošto imamo prevod, sada mogu da budu uvršteni u dokazni spis. 28, isto? Tabulator 28, da. Dakle ovi dokumenti sada mogu da se uvrste u dokazni spis. Možete da nastavite, gospodine Miloševiću. Izvolite.

GLAVNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, stali smo kod vaše delegacije koja je formirana 10. marta 1998. godine, na čijem ste čelu vi bili. Da li se sećate da je mnogo pre toga bila formirana delegacija koja je nastojala da razreši probleme sa školovanjem?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Sećam se ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, molim vas da ponovite pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vrlo dobro. Profesore Markoviću, juče smo stali kod delegacije na čijem ste vi čelu bili i koja je bila formirana 10. marta 1998. godine, da raspravlja sva politička pitanja. Da li se, međutim, sećate da je pre te vaše delegacije i to prilično pre čitave, više od dve godine, bila formirana delegacija koja je pregovarala o školskom sistemu? Da li se toga sećate?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Sećam se, čak se sećam i sastava delegacije. Tu su bili ministar Ratomir Vico, zatim Goran Perčević i Dobrosav Bjeletić, a pregovori su organizovani, čini mi se posredstvom Sent Euđidija (Sant Egidio) i monsinjora Palje (Vicenzo Paglia).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je trajalo koliko, koliko se vi sećate?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa ti su pregovori trajali duže, ja nisam, ja ih nisam izbliza pratio, ali mislim da su se oni okončali pre ovih naših odlazaka u Prištinu (Pristine), pre odlazaka delegacije koju je formirala Vlada Republike Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. A recite mi koji je bio rezultat razgovora koje ste vi vodili, dakle sa predstavnicima svih nacionalnih zajednica? Ja imam u vidu kad kažem "predstavnicima svih nacionalnih zajednica", imam u vidu nacionalne zajednice koje se inače pominju u dokumentima iz tih razgovora, znači Albance, Gorance, Rome, Turke, Muslimane, srpsku, crnogorsku nacionalnu zajednicu takođe, dakle koji je bio rezultat tih razgovora?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Rezultat tih razgovora je bio jedan dogovor o ugrađivanju jednih rešenja koja bi poštovala individualnost svake nacionalne zajednice ponaosob u, dakle, ugrađivanje tih rešenja u Zakon o lokalnoj samoupravi, a proizišao je i "Sporazum o političkim okvirima samouprave na Kosovu i Metohiji" ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E sada, profesore Markoviću,

molim vas, uzmite, otvorite tabulator 43. U tabulatoru 43 je Sporazum, to je objavljeno 25. novembra 1998. godine, da bih uštedeo vreme da ne pitam o tome profesora Markovića, jer se radi samo o informaciji. Ovo je fotokopija dnevnog lista "Borba", vidite u gornjem desnom uglu piše "Borba in English" (Borba na engleskom) pošto je taj list imao neke stranice ili neku stranicu na engleskom jeziku. Pa je onda, to što je objavljeno tada, objavljeno i na engleskom. 25. novembra 1998. godine. Profesore Markoviću, možemo li da pogledamo sada ovaj "Sporazum". Ja bih, ja bih pre svega, radi prilaza citirao šta je ovde uzeto kao polazna osnova. I ovde se kaže na samom početku "Potpisnici sporazuma imajući u vidu kompleksnost nacionalne strukture Kosova i Metohije i neophodnost da se zaštiti razvoj i postojanje svake individualne nacionalne zajednice" i onda dalje ide, ja ću brže ako je, ja nemam srpski tekst, "Potvrđujući svoju privrženost poziciji da su sve nacionalne zajednice, bez obzira na brojnost, međusobno ravnopravne i da stoga u njihovim odnosima ne može biti nikakve diskriminacije, imajući na umu da pripadnici svih nacionalnih zajednica na Kosovu i Metohiji treba da imaju pravo da u potpunosti uživaju svoj etnički, kulturni, lingvistički i verski identitet u skladu sa najvišim međunarodnim standardima i osnovnim dokumentima Ujedinjenih nacija (United Nations), OEBS-a (OSCE, Organization for Security and Cooperation in Europe), Saveta Evrope (Council of Europe), Povelja Ujedinjenih nacija (The Charter of the United Nations), Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (Universal Declaration on Human Rights), Helsinški završni akt (Helsinki Final Act), Pariska povelja (Paris Charter), Evropska konvencija o ljudskim pravima (European Convention on Human Rights) Saveta Evrope, Okvirna konvencija o pravima osoba pripadnika nacionalnih manjina (Framework Convention on the Rights of the Persons belonging to National Minorities) i tako dalje, imajući na umu da je potrebno da se uspostave demokratske institucije kako bi se to sve utvrdilo, takođe imajući na umu da samouprava unutar nacionalnih zajednica na teritoriji Kosova i Metohije jeste preduslov da se prevaziđu

međuetničke tenzije i konflikti, imajući na umu najpozitivnija iskustva i pravna rešenja koja su razvijena tokom zajedničkog života, složili su se o sledećem". Ukratko citirajte i objasnite ove principe.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Osnovna ideja celog ovog Sporazuma koji je jedno zaokruženo, jedno celovito političko rešenje za Kosovu i Metohiju, je da je Kosovo višetnička sredina i da se na Kosovu i Metohiji mora izraziti individualnost svih nacionalnih zajednica, da u pitanjima vezanim za nacionalnu samobitnost ne može biti preglasavanje, ne može biti majorizacije. Uz to se polazi od važećih ustavnih rešenja da je Kosovo i Metohija autonomna pokrajina u sastavu Republike Srbije. Ovde su razrađena posebno prava građana, a posebno prava pripadnika nacionalnih zajednica, zatim su utvrđeni organi Kosova i Metohije, Skupština, Izvršno veće, organi uprave, ombudsman i utvrđena je lokalna samouprava, odnosno osnovna teritorijalna jedinica, a to je opština na Kosovu i Metohiji. Uz to je utvrđeno i predstavljanje građana Kosova i Metohije u saveznim i republičkim organima, s obzirom da je Kosovo i Metohija u sastavu Republike Srbije, zatim su sadržane odredbe o sudovima nacionalnih zajednica i o lokalnoj policiji, finansiranje i mere za izgradnju poverenja i sprovođenje sporazuma kao i način izmena i dopuna ovog sporazuma. Ja ne bih detalje, jer tekst imate, a detalji su malo duža priča. Ukoliko je potrebno, razume se, mogu i to, ali je bitno da je ovaj sporazum o političkim okvirima samourave na Kosovu i Metohiji jedno zaokruženo političko rešenje, dakle političkim i demokratskim sredstvima situacije na Kosovu i Metohiji. Taj sporazum je zaključen 20. novembra 1998. godine, kako stoji na njegovom samom kraju, između predstavnika Vlade Republike Srbije i svih nacionalnih zajednica na Kosovu i Metohiji i te nacionalne zajednice su potpisale odnosno predstavnici nacionalnih zajednica potpisali taj sporazum, a za Saveznu Republiku Jugoslavije je potpisao tadašnji potpredsednik savezne Vlade, gospodin Vladan Kutlešić. Posle toga je u Prištini, 25. novembra doneta "Deklaracija o podršci" ovom sporazumu ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Tu je, samo sačekajte, profesore Markoviću, tu deklaraciju mi imamo u tabulatoru 44, ali pre nego što pređemo na tabulator 44 ...

SUDIJA KVON: Gospodine Miloševiću, nije da sumnjam u autentičnost ovog dokumenta, ali hteo bih da znam, odnosno da li možete da mi objasnite zašto paragraf IV sledi odmah nakon paragrafa I, a paragrafi II i III se nalaze na sledećoj strani? Možda gospodin Kej (Kay) može da objasni?

ADVOKAT KEJ: Pa radi se o novinskom članku, tekst je napisan u kolonama pa je fotokopirano na taj način.

SUDIJA KVON: To mi je jasno. U redu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Kvon (Kwon), ako ovu prvu stranu stavite iznad ovde druge strane onda ćete videti celinu novinske strane koja ide u tri stupca. Tako da ide, u levom stupcu idu principi i odmah se na drugoj stranici nastavlja druga glava, pa treća, pa onda u srednjem pasusu, u srednjem stupcu je četvrta, početak pete i onda u krajnjem desnom ...

SUDIJA KVON: Hvala vam, hvala sada mi je jasno.

SVEDOK MARKOVIĆ: On izgleda ovako u formatu "Borbinom", on ovako izgleda, integralan ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesor Marković ima sam list novina iz koga je iskopirano ovo. To je "Borba" od 25. novembra 1998. godine. Profesore Markoviću, da li je, u stvari, suština rešenja bila u praktičnom smislu da ovaj princip ravnopravnosti nacionalnih zajednica bude doslovno poštovan, sagledana u ovoj glavi IV "Organi Kosova i Metohije"? Naime, voleo bih da to objasnite, jer Skupština, kao najviši organ, odnosno Parlament pokrajinski se ovde

vrlo precizira. Tačka 1, ja ću citirati: "Skupština se bira direktno. Skupština ima dva veća, Veće građana i Veće nacionalnih zajednica. Pripadnici Veća građana biraju se direktno i to u skladu sa principom jedan građanin, jedan glas. Članovi Veća nacionalnih zajednica biraće se na demokratski način i to unutar sveke nacionalne zajednice. Svaka nacionalna zajednica će imati delagaciju sa podjednakim brojem članova predstavnika u Veću. Da se s jedne strane obezbedi puno izražavanje demokratskih principa u Veću građana, jedan čovek jedan glas, gde se u potpunosti izražava direktno volja građana, a s druge strane, Veće nacionalnih zajednica koje su predstavljene delegacijama u Veću nacionalnih zajednica treba da bude ...

TUŽILAC NAJS: Da li se radi o govoru ili o pitanju? Čini mi se da je pitanje veoma dugo, a da će na to da se odgovori sa da ili sa ne, a to nije tumačenje ovog "Sporazuma".

SUDIJA ROBINSON: Molim vas, gospodine Miloševiću, reformulišite pitanje tako da bude malo kraće.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, profesore Markoviću, objasnite ovaj princip i komentarišite ovakvo rešenje. Zbog čega je zauzet ovakav stav i postignuto ovakvo rešenje? Da li su postojale neke druge varijante?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa koncepcija ovoga sporazuma je bila, konkretno kad je reč o Skupštini i uopšte o organizaciji autonomne pokrajine da ta organizacija bude izvedena na načelu kombinacije teritorijalne samouprave, dakle demokratskog principa i nacionalne samouprave, dakle principa etničke suverenosti. Ta dva principa u kombinaciji izražavaju volju građana Kosova i Metohije. A na Kosovu i Metohiji ne postoji jedan narod, ne postoji narod Kosova. To je višenacionalna sredina, ima više nacionalnih zajednica i koncepcija ovoga dokumenta, ovoga sporazuma je bila da u pitanjima koja su od vitalnog značaja za nacionalnu zajednicu, nacionalna zajednica ne može biti preglasana. Normalno, o većini

pitanja se odlučije većinom, ali o pitanjima u kojima se izražava nacionalna samobitnost svake nacionalne zajednice ponaosob, ta nacionalna zajednica ne može biti preglasana. Dakle to je bila koncepcija. Suprotna koncepcija je bila da se Kosovo tretira kao sredina u kojoj su građani nosioci jednakog prava glasa, dakle da se potpuno apstrahuje višenacionalnost, što bi, razume se, dovelo do majorizacije pripadnika albanske nacionalne zajednice nad ostalim nacionalnim zajednicama. Ovo je suština te koncepcije koja je institucionalno razrađena ovde.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, mislim da je dovoljno. U tabulatoru 44 je podrška sporazumu o Kosovu, ovome koji je objavljen, to je samo pet dana kasnije, ta podrška objavljena, da li biste samo ukratko komentarisali?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ova deklaracija je potpisana u Prištini i ona predstavlja ekstrakt, dakle izvod osnovnih ideja onog prethodnog akta, političkog okvira samouprave na Kosovu i Metohiji i tu se potpisnici te deklaracije obavezuju da se političko rešenje na Kosovu i Metohiji mora tražiti na osnovu tih principa. Tu deklaraciju su potpisali u ime Savezne Republike Jugoslavije Vladan Kutlešić, kao potpredsednik savezne Vlade, zatim u ime Kosovske demokratske inicijative (Inicijativa Demokratike e Kosoves) potpisao je Faik Jašari (Faik Jashari), zatim je potpisao Sokolj Ćusja (Sokol Qysja), zatim je potpisao Ljuan Koka (Luan Koka), Zejnelabedin Kurejš (Zejnelabedin Kurejsh). Ćerim Abazi (Qerim Abazi), Refik Senadović i ja, kao šef delegacije Vlade Republike Srbije. Inače se skraćeno ova deklaracija zove "Prištinska deklaracija". Dakle to je svečana manifestacija podrške onom političkom sporazumu koji je 20. novembra zaključen i saglašavanje da se politička rešenja na Kosovu i Metohiji imaju tražiti na osnovu onih principa koji su vrlo globalno postavljeni u onom sporazumu i koji zahtevaju normativnu razradu, jer Kosovo i Metohija nikad nije ostvarili teritorijalnu autonomiju na osnovu Ustava od 1990. godine, jednostavno zbog toga što su Albanci, počev od te godine, bojkotovali sve izbore na Kosovu i Metohiji, zato što su smatrali da oni imaju svoj Ustav, to je onaj "Kačanički

ustav" (Kushtetuta e Kaqanikut) i da se politički život na Kosovu i Metohiji ima odvijati prema njihovom Ustavu, a ne prema Ustavu Republike Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kačanički ustav smo komentarisali juče, čini mi se. Njegova osnovna karakteristika je da je on tretirao Kosovo jednonacionalno. Je li to tačno ili imate još nešto da dodate?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa iz preambule tog Ustava se vidi da je donosilac tog Ustava, da su donosioci tog Ustava Albanci. Dakle ne kaže se nigde "narod Kosova", niti "građani Kosova", nego albanski narod. Mi smo juče to i pokazali, imam ovde kopiji "Kačaničkog ustava", tu odedbu iz preambule. Uostalom, kažem, jedan broj Albanaca stavlja znak jednakosti između Kosova i Metohije i albanskog pitanja. Pitanje Kosova i Metohije je albansko pitanje, smatraju oni.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je ovo šta stoji u ovoj deklaraciji i sporazumu, dakle oba ova dokumenta u tabulatoru 44 i 45 u principu na sličan način sadržano i u Zakonu o lokalnoj samoupravi koji imamo u tabulatoru 13, imate prevod gospodo na engleski jezik ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dakle pošto se delagacija Vlade Republike Srbije ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne morate da objašnjavate istorijat, samo vas pitam da li u tom Zakonu o lokalnoj samoupravi znači, u tom Zakonu o lokalnoj samoupravi Republike Srbije su sadržani ti glavni principi koji se odnose na višenacionalne sredine, opštine i tako dalje?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, u članovima od 104 do 119, nabrojane su u članu 104 sve opštine koje se nalaze na teritoriji Kosova i Metohije, a u potonjim članovima je razrađena lokalna samouprava u tim opštinama.

SUDIJA ROBINSON: Vidim da tabulator 13 nije preveden.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Evo ga ovde kod mene u tabulatoru postoji i to je vaš prevod. Možda je ispao negde papir iz vašeg bajndera.

SUDIJA ROBINSON: Izgleda da to ipak imamo, ali nije u mojoj fascikli.

SUDIJA KVON: Vi ste spomenuli tabulator 44 i 45, možda ste mislili 43 i 44?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: 43 i 44. I ovaj 13. Molim vas da ...

SUDIJA BONOMI: Profesore Markoviću, možete li da mi razjasnite šta je to Kosovska demokratska inicijativa?

SVEDOK MARKOVIĆ: To je jedna politička stranka koja je postojala na Kosovu i Metohiji, ja ne znam da li još uvek postoji, ali ona je manjinska, ona nije postala nikada parlamentarna stranka u Kosovu i Metohiji, a inače je nju predstavljao gospodin Faik Jašari, Albanac inače. A Albansku reformsku demokratsku partiju (Partija Demokratike Reformiste e Shqipetareve) je predstavljao, isto Albanac, gospodin Sokolj Čusja.

SUDIJA BONOMI: A kad govorimo uopšteno o kosovskim Albancima, nisu li oni bili zastupljeni na neki način u pripremi i potpisivanju sporazuma ili u samoj deklaraciji?

SVEDOK MARKOVIĆ: Jesu, upravo jesu. Ova dvojica koju sam pomenuo su učestvovali i u izradi sporazuma i potpisali su deklaraciju, ja imam manuskript njihov ovde, potpisi njihovi ove deklaracije.

SUDIJA BONOMI: Ali da može da se kaže da oni zastupaju, uopšteno govoreći, kosovske Albance ili oni zastupaju tek jedan

ograničeni broj kosovskih Albanaca?

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja mislim ovo drugo samo. Predstavljaju ograničeni broj, a ne sve, jer većina upravo drugačije misli, ima drugačiji politički stav.

SUDIJA BONOMI: Hvala, profesore.

SUDIJA ROBINSON: Jašari (Jashari) je dosta rasprostranjeno prezime tamo, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ: Jeste, kao i moje prezime, Marković, kao što ste videli, kod Srba. Ima mnogo Markovića.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Možemo li ove tabulatore 43, 44 i 13 da uvedemo kao dokazne predmete?

SUDIJA ROBINSON: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, da li su vama poznate bilo kakve, maločas je gospodin Bonomi (Bonomy) pomenuo političke partije Albanaca, odnosno one koje govore u ime većine Albanaca, da li su vama poznate bilo kakve principijelne primedbe od strane onih koji se nisu slagali sa ovim sporazumom, date na ovaj sporazum?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Principijelna primedba je bila ta da se političko rešenje za Kosovo i Metohiju ne može tražiti u pregovorima između Vlade Republike Srbije i predstavnika albanskih političkih stranaka, jer oni su tako, ovaj, uprostiti etničku sliku Kosova i Metohije, da se ta etnička šarolikost svodi na albansku većinu, nego se to rešenje mora tražiti uz posredovanje međunarodne zajednice. Dakle to je bila principijelna primedba - mora međunarodna zajednica posredovati u traženju rešenja za Kosovo i Metohiju, iz prostog razloga što oni nisu priznavali državu, Republiku Srbiju, kao državu u čijem su oni sastavu, niti su se mirili s tim da su oni u sastavu. Oni

su smatrali da su *corpus separatum*, nešto posebno u odnosu na Republiku Srbiju i da u pregovorima, je li, između ta dva entiteta, kako su oni to razumeli, moraju posredovati pripadnici međunarodne zajednice.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, vi ste rekli da ste se jednom samo sreli u središtu Rugovine (Ibrahim Rugova) partije, istovremeno sedištu Udruženja književnika Kosova (Shoqata e Shkrimtareve te Kosoves), sa predstavnicima političkih stranaka Albanaca, Rugovom i njegovim saradnicima.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, samo jednom i ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I šta je o svemu ovome, šta je o svemu ovome, o poziciji jedne i druge strane tada razgovarano? Kad je to bilo?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je bilo 22. maja 1998. godine, bio je petak, u zgradi Udruženja književnika Kosova je održan susret delegacije, dakle Vlade Republike Srbije i sada predstavnika većinskih albanskih stranaka. U tom razgovoru je na vrlo uopšten način bilo govora o potrebi traženja političkog rešenja i o potrebi zaustavljanja oružanog sukoba. Ništa konkretno na tom sastanku nije bilo dogovoreno. Dakle krajnje uopšten razgovor je bio vođen, bez ikakvih zaključaka. Nikakvi zaključci nisu na tom sastanku bili postignuti. To je ujedno bio i jedini sastanak koji je održan, a ja mislim da je bio održan uglavnom zahvaljujući posredovanju gospodina Kristofera Hila (Christopher Hill), tada ambasadora Sjedinjenih Američkih Država (United States of America) u Republici Makedoniji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Tada nije postignut nikakav sporazum?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nikakav sporazum, niti je uopšte vođen konkretan razgovor. Na krajnje uopšten, vrlo deklarativan način bilo je reči o potrebi iznalaženja političkog rešenja i obustavl-

janja oružanog sukoba.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da pređemo sada na pitanja koja se tiču vašeg angažovanja u okviru delegacije u Rambujeu (Rambouillet). Recite samo kratko u kom svojstvu ste bili u Rambujeu i kad ste bili u Rambujeu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam bio u Rambujeu u svojstvu šefa delegacije, državne delegacije, a takozvani "pregovori", navodni pregovori u Rambujeu je trebalo da trebalo da traju od 6. februara, pa su ti rokovi produžavani i oni su formalno trajali do 23. februara do 15.00 posle podne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore Markoviću, ko je činio državnu delegaciju na čijem ste čelu vi bili? Ja skrećem pažnju na tabulator 7, to je fotokopija "Službenog glasnika" Republike Srbije, vrlo kratka odluka. To je "Odluka o imenovanju delegacije za razgovore u Francuskoj (France)" koju je donela Vlada Republike Srbije i objavljeno u službenim novinama. "Za šefa delegacije imenuje se profesor doktor Ratko Marković, za članove delegacije imenuju se profesor doktor Vladan Kutlešić, Nikola Šainović, profesor doktor Vladimir Štambuk, Vojislav Živković, Buljbehar Šabović (Bulbehar Šabović), Refik Senadović, Zajnelabedin Kurejš, Ibro Vajt, Faik Jašari, Sokolj Ćusja, Ljuan Koka i Ćerim Abazi. Molim vas da li je to bio puni sastav državne delegacije?"

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je bio puni sastav, puni sastav državne delegacije. Smatralo se da je taj sastav, pored ove političke nomenklature koju su izražavali nosioci javnih funkcija u saveznoj državi i u Vladi Republike Srbije, trebalo da obuhvati i predstavnike svih nacionalnih zajednica. I on je upravo obuhvatio i Albance i Turke. Iz redova Turaka bili su Zajnelabidin Kureš i Buljbehar Šabović, zatim je obuhvatio i Gorance, Ibro Vajt je bio i Muslimane, Refik Senadović je bio predstavnik Muslimana, obuhvatio je i Rome, Ljuan Koka je bio predstavnik Roma i obuhvatio je i Aškalije, odnosno Egipćane, Ćerim Abazi je bio predstavnik Egipćana i, razume se, Srbe i Crnogorce koje je predstavljao Vojislav

živković. Dakle smatralo se da ako će stvarno biti razgovora o rešanju za Kosovo i Metohiju, da u tim razgovorima moraju učestvovati predstavnici svih nacionalnih zajednica koje su vitalno zainteresovane za to rešenje na Kosovu i Metohiji, a ne samo predstavnici političkog vrha savezne države i Republike Srbije. To je bila ideja koja, izgleda, nije naišla na razumevanje, jer se stalno govorilo o niskom nivou te delegacije, međutim to je bio pravi nivo i da je u Rambujeu bilo pravih razgovora, upravo ovo predstavnici nacionalnih zajednica bi bili dragoceni sagovornici, jer su to ljudi koji su sve životne probleme na Kosovu i Metohiji izvorno poznavali, autentično poznavali.

SUDIJA KVON: Gospodine Markoviću, vi ste u tom trenutku bili na položaju potpredsednika Vlade?

SVEDOK MARKOVIĆ: Da, ja sam tada bio, rekao sam, jedan od pet potpredsednika Vlade Republike Srbije, a bio sam zadužen za zakonodavstvo i pravni sistem.

SUDIJA KVON: A na kom položaju je bio gospodin Nikola Šainović tada, jer on je ovde jedan od članova?

SVEDOK MARKOVIĆ: Gospodin Nikola Šainović je tada bio potpredsednik savezne Vlade, kao i gospodin Vladan Kutlešić. I on je bio potpredsednik savezne Vlade.

SUDIJA KVON: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, ko je stavljaao, hteo sam da ovo preciziram šta je maločas gospodin Kvon precizirao, reč je, znači, o potpredsedniku Vlade Srbije na čelu delegacije, dva potpredsednika savezne Vlade u delegaciji, predsednici ovih partija ovih nacionalnih zajednica, dakle vodeće političke ličnosti ovih nacionalnih zajednica u tom trenutku, s tim što kad je reč o albanskoj nacionalnoj zajednici, oni jesu šefovi albanskih partija, ali ne

vodećih, kod ostalih su vodeći, kako je moguće onda da neko kvalifikuje to kao nizak nivo delegacije? Odakle vam ta ... Čija je bila ta ocena?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa to je ocena koja se mogla naći u sredstvima javnog informisanja i koja je čak cirkulisala i u delu naše javnosti, je li, u našoj zemlji. Ja mislim da je to bio jedan elitistički pristup stvari i vrlo interesantno, on je dolazio od ljudi koji se deklariraju kao pristalice evropske orijentacije, a koji su malo, ovako, potencijivački gledali što su u delegaciji ljudi koji nisu eksponirane političke ličnosti, nego obični ljudi, obični ljudi koji nisu u javnosti opštepoznati ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Čekajte, molim vas. Profesore Markoviću, da ja izrazim svoje neslaganje s tim, s tim vašim objašnjenjem jednim pitanjem. Šta znači da li je, da li su ovi ljudi koji predstavljaju, dakle Rome ili predstavljaju Gorance ili predstavljaju ... Da li su to ljudi koji jesu eksponirani u svojoj nacionalnoj zajednici kao politički lideri ili ste ih pokupili sa ulice

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To su ljudi koji su bili vrlo eksponirani u svojoj etničkoj zajednici, ali se zamišlja da se na pregovore šalje sam politički vrh države. Kada su stigle kritike takvom sastavu ...

TUŽILAC NAJS: Časni Sude ...

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Najs (Nice).

TUŽILAC NAJS: Pre nego što nastavimo sa ovim delom transkripta, ne bih želao da se kasnije vraćam i zaustavljam na detaljima, moram da primetim formulaciju pitanja optuženog. Čini mi se da je to nedolična formulacija pitanja. Naime, rekao je "dozvolite da izrazim neslaganje s vašim objašnjenjem" i onda odjednom svedok potpuno menja ono šta je rekao. Prvo je rekao to nisu bile javno eksponirane ličnosti, to su bili obični ljudi i nakon ovog sugestivnog pitanja optuženog, on kaže, to su ljudi koji su bili politički eksponirani u svo-

jim zajednicama. Prema tome ne samo da je pitanje bilo neprimereno i optuženi to sigurno dobro zna budući da je pokušao da nagovori svedoka da mu da odgovor koji on želi, nego mi vidimo zašto je takva vrsta sugestivnih pitanja prilikom glavnog ispitivanja bezvredna, jer ona proizvode materijal na koji Pretresno veće sigurno neće moći da se osloni. Svedok je dao potpuno suprotan odgovor drugi put, jer ga je na to podstaknuo optuženi.

SUDIJA BONOMI: Ali, gospodine Najs, zar prvi odgovor nije zasnovan na onome šta je svedok znao iz medija i čuo od ljudi u Srbiji, a ne na njegovom ličnom stavu?

TUŽILAC NAJS: Pa u prvom odgovoru se kaže da su to ljudi koji predstavljaju Gorance i Rome, da nisu bile javno eksponirane ličnosti nego obični ljudi koji nisu bili poznati u javnosti. Zatim optuženi kaže "ja želim da izrazim svoje neslaganje sa vašim objašnjenjem" i nakon toga dobijamo jedan sasvim drugačiji odgovor.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, mislim da treba da imamo malo više razumevanja za optuženog, jer on nije profesionalni advokat i neke nijanse u vezi sa sugestivnim pitanjima mu ponekad nisu sasvim jasne. Ja sam dozvolio to pitanje zato što mi se činilo da je pravično. Ono šta mi se nije sviđalo je to da je on onda komentarisao jedan deo iskaza u svom pitanju. To je više komentar nego pitanje.

TUŽILAC NAJS: Kako časni Sud želi.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, morate da izbegavate postavljanje sugestivnih pitanja. Sugestivna pitanja. Dozvolite mi da završim, sugestivna pitanja dolaze onda kada vi date jedan uvod na pitanje koje je, na neki način, neprijateljski raspoloženo prema iskazu. Kažete "da li je jasno to i to" ili "ja želim da izrazim svoje neslaganje s tim i tim". Prema tome, morate da pokušate da izbegnete postavljanje sugestivnih pitanja, jer kad postavite sugestivno pitanje,

vi, zapravo, stavljate odgovor u usta svedoka i onda mi slušamo svedečenje od vas, a ne od svedoka. Izvolite, nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson, objašnjenje koje vi niste shvatili, a koje sam ja shvatio, koje je dao profesor Marković o kritikama delegacije da nisu visokog nivoa je, kako bih rekao, relativno, u odnosu na najuglednije ljude Jugoslavije. On nije govorio o članovima delegacije kao nepoznatim ljudima u njihovim sredinama, pa, prema tome, pošto taj relativni odnos nije bio jasan, ja sam želeo da ga pojasnimo, jer je, to je lako utvrditi, na kraju krajeva i bez profesora Markovića, da ovi ljudi nisu nikakvi ljudi nasumice skupljeni, već ljudi koji su na odgovarajućim položajima upravo u svojim nacionalnim zajednicama bili najugledniji. I to je jedna prednost ove delegacije.

SUDIJA ROBINSON: Da, shvatam razliku, dobro. Izvolite, nastavite.

SUDIJA KVON: Dozvolite mi da dodam još nešto. Ovde se radi, naime, o načinu, o formulaciji koju ste upotreбили kad ste se obratili gospodinu Markoviću. Vi svakako možete da razjasnite onaj deo odgovora koji nije potpuno jasan, ali nije prikladno da javno izražavate svoje neslaganje sa onim šta govori vaš svedok. Izvolite, nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, gospodine Kvon.

SVEDOK MARKOVIĆ: Da li mogu ja da nešto objasnim. Je l' mogu?

SUDIJA ROBINSON: O ovoj temi?

SVEDOK MARKOVIĆ: Da.

SUDIJA ROBINSON: Samo kratko, molim.

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja sam iznosio stav sredstava informisanja, a

ne sopstveno gledište. U sredstvima informisanja je bio taj komentar da je delegacija na niskom nivou. A nisam iznosio svoje sopstveno mišljenje.

SUDIJA ROBINSON: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A ko je činio albansku delegaciju? Evo sad da ustanovimo ravnotežu. Imamo u tabulatoru 8, vi ste dali baš ovaj tehnički pregled gde se vidi ko je na kom spratu, u kojoj sobi, ali se vide sva imena. Dakle ko je činio albansku delegaciju?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Mi nikada nismo dobili, državna delegacija nikada nije dobila spisak članova delegacije kosmetskih Albanaca. Taj se spisak, evo, može videti iz smeštaja koji je bio u zamku "Rambuže". I, evo, tu se vidi da je na III spratu bila smeštena albanska delegacija koja je obuhvatala 17 članova, vidi se iz ovog popisa, počinje od Redžep Ćosje (Rexhep Qosja), a završava se sa Ibrahimom Rugovom i iz ovog pregleda se može videti da su svih 17 članova Albanci.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pretpostavljam da možete prihvatiti tabulatore 7 i 8 kao dokazne predmete.

SUDIJA ROBINSON: Koliko je bilo ukupno ljudi u delegaciji?

SVEDOK MARKOVIĆ: Našoj, mislite delegaciji Vlade Republike Srbije?

SUDIJA ROBINSON: Da.

SVEDOK MARKOVIĆ: U delagaciji Vlade Republike Srbije je bilo 13 članova. Dakle ja kao šef delegacije i 12 članova.

SUDIJA ROBINSON: I onda 19 kosovskih Albanaca.

SUDIJA BONOMI: Vidim da nema broja 13, izgleda kao 18.

SVEDOK MARKOVIĆ: Tačno, nema broja 13. 18 članova je, u stvari.

SUDIJA ROBINSON: Izgleda da je ovde po sredi trisdekafobija, to jest strah od broja 13. Izvolite, nastavite, gospodine Miloševiću. Da, da, prihvatamo taj dokument. Jesmo li već uvrstili 43 i 44? Da, jesmo. U redu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: 13. Pretpostavljam, gospodine Robinson, da ste uvrstili i tabulator 13. To je onaj prevod koji ...

SUDIJA ROBINSON: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A ovde sada 7 i 8. Hvala. Kako ste vi, ali i drugi učesnicu u Rambujeu gledali na činjenicu da je delegacija bila jednonacionalna? Naime, kako je to izgledalo: na jednoj strani imate državnu delegaciju gde su sve nacionalne zajednice i Albanci, Srbi, Crnogorci, Goranci, Muslimani, svi, Turci, na drugoj strani imate delegaciju koja je jednonacionalna? Kako ste vi i kako su drugi gledali na tu činjenicu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa ja znam kako smo mi gledali na tu činjenicu. Ta činjenica je upravo otkrivala namere kosovskih Albanaca. Takav sastav delegacije kosmetskih Albanaca je prejudicirao i rešenje, odmah se znalo za koje će se rešenje oni zalagati kada su takvu delegaciju doveli u Rambuje da predstavlja Kosovo i Metohiju. Dakle isključivo jednonacionalnu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Inače kad je reč o dolasku u Rambuje, u tabulatoru 50 je aneks, to je izjava Kontakt grupe (Contact Group) data u Londonu (London) 29. januara 1999. godine, ja neću sve citirati, to imate ... Dakle, da li je Kontakt grupa kasnije zauzela neki stav s obzirom na predstavnike drugih zajednica, evo ja ću vam citirati ovde: "Insistirala je da strane prihvate da je osnova za pravično rešenje nešto šta mora da uključuje principe

koje je utvrdila Kontakt grupa, imajući u vidu da je predlog koji su pregovarači napisali sadržavao elemente suštinske autonomije za Kosovo i zatražili od pregovarača da ih dalje rafinišu kako bi poslužili kao okvir pregovora između strana. Priznaju da je rad koji su obavili pregovarači identifikovao ograničeni broj tačaka koje traže konačne pregovore između strana. Složili su se da pozovu predstavnike Savezne Republike Jugoslavije i srpske Vlade i predstavnike kosovskih Albanaca u Rambuje do 6. februara pod kopredsedništvom Ibera Vedrina (Hubert Vedrine) i Robina Kuka (Robin Cook) kako bi započeli sa pregovorima uz direktno ušesče Kontakt grupe. Kontakt grupa priznala je legitimna prava drugih zajednica na Kosovu. U kontekstu tih pregovora ona će da radi kako bi se pobrinula da su njihovi interesi u celini sadržani u dogovoru". Dakle ovo je onaj stav Kontakt grupe na osnovu kojih je, na osnovu koga je formalno sazvan Rambuje. Da li je to tačno, profesore Markoviću?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, upravo na osnovu tog apela koji je Kontakt grupa uputila 29. januara 1999. godine, Narodna skupština je održala sednicu gde je podržala stav da Republika Srbija bude učesnik na pregovorima u Rambujeu i gde je utvrdila zaključke koji bi obavezivali delegaciju Vlade Republike Srbije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kako u tom kontekstu ovog pri-laza Rambujeu vidite temu o kojoj smo maločas razgovarali, o kojoj ste maločas svedočili, "Kontakt grupa", ponavljam vam ovaj deo citirata, "priznala je legitimna prava drugih zajednica na Kosovu"?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je jedna deklaracija Kontakt grupe i, evo, tu stoji da će se u kontekstu tih pregovora obezbediti interesi svih nacionalnih zajednica, međutim ne znam kako se to moglo obezbediti bez prisustva predstavnika nacionalnih zajednica u delegaciji koja je trebalo da predstavlja Kosovo. Tako da smo mi, u stvari, delegaciju koja se potpisala na sporazumu kao delegacija Kosova, videćemo, imali smo delegaciju kosmetskih Albanaca. Ne delegaciju Kosova, nego kosmetskih Albanaca. Kad je sporazum u

Rambujeu potpisala ta delegacija, ona je taj sporazum potpisala za Kosovo, a ne kao kosmetiski Albanci. Te različite etničke zajednice su bile zatupljene samo u državnoj delegaciji, delegaciji Vlade Republike Srbije.

SUDIJA BONOMI: Professore, izgleda da je to način na koji je Kontakt grupa želela da se održavaju pregovori, zato što oni govore o tome da će da pozovu predstavnike vlada Savezne Republike Jugoslavije i Srbije, s jedne strane i predstavnike kosovskih Albanaca, s druge strane.

SVEDOK MARKOVIĆ: To je tačno, ali stoji da Kontakt grupa, evo rečenice koja je maločas pročitana, "priznaje legitimna prava svih drugih nacionalnih zajednica na Kosovu", to je pod "D", dakle tačka 3, pod "D". Druga rečenica, dakle "Kontakt grupa priznaje legitimna prava drugih zajednica na Kosovu". Dakle i Kontakt grupa je svesna da na Kosovu ne žive samo Srbi i Albanci, nego i druge nacionalne zajednice.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Professore Markoviću, da li je bilo pripadnika ove terorističke organizacije UČK (Ushtria Clirimtare e Kosoves) u albanskoj delegaciji?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Bilo je. Šta više, šef albanske delegacije je bio pripadnik UČK. To je Hašim Tači (Hashim Thaqi).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kako ste vi u državnoj delegaciji doživljavali prisutvo pripadnika UČK u albanskoj delegaciji, s obzirom i na rezolucije Saveta bezbednosti (UN Security Council) o terorizmu, o osudi terorizma i tako dalje? Kako ste vi to doživljavali?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Mi smo to doživljavali kao provokaciju, jer albanska delegacija je imala političke ljude, evo, ja sam pročitao, bili su gospodin Ibarhim Rugova, gospodin Redžep Ćosija i mnogi drugi. Dakle, ako je trebalo da se vode politički razgovori, onda je trebalo da se vode razgovori između političkih ljudi, a ne da se na čelo delegacije, što je inače unutrašnja stvar te delegacije,

stavlja pripadnik jedne organizacije koja je ocenjena kao teroristička organizacija. Međutim da ne bi ispalo da smo mi pregovore napustili, da smo onemogućili pregovore, mi smo ipak pristali da uprkos tome što je predvodio delegaciju kosmetskih Albanaca Hašim Tači kao šef UČK, mi smo pristali da učestvujemo i dalje uz jedan protest koji smo izrazili pregovaračima, odnosno posrednicima.

SUDIJA ROBINSON: Profesore, a ko je procenio da je UČK teroristička organizacija? To vas pitam u vezi sa vašom izjavom da je to bila interna stvar da se odluči ko će da bude na čelu delegacije, ali se radilo o šefu organizacije koja je ocenjena kao teroristička organizacija.

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja vam sad tačno ne mogu navesti dokumente i ličnosti koje su to učinile, ali je, ja mislim dovoljno poznato, da se UČK koristila metodom terora, metodom zastrašivanja stanovništva na Kosovu i Metohiji i da je reč o organizaciji koja je sve elemente jedne terorističke organizacije imala.

SUDIJA ROBINSON: Hvala, profesore. Hvala vam. Gospodine Miloševiću, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako su bili zamišljeni razgovori u Rambujeu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Razgovori u Rambujeu su tekli bez ikakvog plana. Mi smo insistirali da se, najpre, napravi jedan poslovnik o radu u Rambujeu, da se propišu pravila. Međutim, to nije bilo prihvaćeno, dakle krajnje voluntaristički su tekli razgovori, gotovo haotično. Nije se znalo kad će biti sastanci, s kim će biti sastanci, sve je to bilo improvizovano, a što je najvažnije, pregovora uopšte nije ni bilo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, recite mi, profesore Markoviću, da li ste se neposredno sretali sa članovima albanske delegacije s kojima je svako pretpostavljao da bi trebao da pregovarate?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nikada. Nikada ni jednom nije bilo neposrednog susreta predstavnika državne delegacije i predstavnika kosmetskih Albanaca, samo sporadičnih susreta po hodnicima, zvaničnog susreta nikad nije bilo, tako da je to bila neka vrsta samopregovaranja. Dakle medijatori, gospoda Hil, Petrič (Wolfgang Petritsch) i Majorski (Boris Mayorski) su donosili delove sporazuma i davali ih delegaciji na razmatranje. Nikakvog razgovora nije bilo, da tako kažem, sa onom drugom stranom sa kojom je trebalo pregovarati. Uvek je bilo razgovora samo sa medijatorima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, ko su bili kopredsednici konferencije i kakva je bila njihova uloga i značaj?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Kopredsednici konferencije su bili ministri inostanih poslove Francuske i Velike Britanije (Great Britain), gospoda Vedrin i Kuk, a kakva je bila njihova uloga, verujte, to je meni nepoznato. Njihovo prisustvovanje se ni na koji način nije osetilo u Rambujeu, osim što smo čitali njihove izjave na konferencijama za štampu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Na osnovu čega su oni davali te izjave? Oni s vama nisu održali nikakve sastanke, kao kopredsednici konferencije. Da li su oni kao kopredsednici konferencije sazvali konferenciju?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa konferencija je sazvana pod pokroviteljstvom Kontakt grupe, kao organizatora. Kopredsedavajući su bili, rekoh, ministri inostranih poslova ove dve zemlje. Nikakvih pravila nije bilo o toku, o toku konferencije u Rambujeu, tako da nigde nije bilo ni propisano kakva je uloga predsedavajućih. Meni je, evo, kao šefu delegacije sasvim nepoznato kakva je njihova uloga bila. Ja to mogu samo slutiti iz ovog naziva, "kopredsedavajući". Kao reč, dakle, mogu da objasnim, a koje je dužnosti i koja prava je obuhvatala ta funkcija, meni nije poznato.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li su oni sazvali neki skup

kome su kopredsedavali?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Mi na takvom skupu, sem na samom početku konferencije 6. februara uveče, kada je svečano otvorena konferencija i kada su bili kopredsedavajući i kada je predsednik Republike Francuske održao jedan kraći govor i kopredsedavajući održali govor, mi više sastanaka imali nismo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači to jr ceremonija svečanog otvaranja, govor Širaka (Jacques Chirac), govor kopredsednika i to je bio kraj svih skupova, je li tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Posle toga su se "pregovori odvijali između tri posrednika i delegacije". Verovatno se na isti način radilo i sa delegacijom kosmetskih Albanaca. Meni nije poznato kako se radilo sa njima, ali tvrdim da ni jednom nije došlo do neposrednog kontakta dve delegacije koje je trebalo da pregovaraju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa ko je činio ovu pregovaračku trojku i kakva je bila njihova uloga?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pregovaračku trojku su činili gospoda Kristofer Hil, zatim Wolfgang Petrič i Boris Majorski. Njihova uloga je bila, samo ime kaže, da posreduju u pregovorima, a ne da budu stranka u pregovorima, a ispalo je da su oni strana u pregovorima, jer dve strane koje treba da pregovaraju nikad nisu doveli u kontakt, a sami su pregovarali i sa jednom i sa drugom stranom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi u kom svojstvu je na konferenciji bila Madlen Olbrajt (Madeleine Albright)?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Madlen Olbrajt je bila u svojstvu državnog sekretara Sjedinjenih Američkih Država.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kakvu je ulogu imala?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Inače je, ja mislim, bila "siva eminencija" konferencije u Rambujeu, ona je bila i, da tako kažem i pisac scenarija i režiser i dodeljivala glavne i sporedne uloge, svi pre-

govori su se, odnosno ceo tok se odvijao pod knutom Madlen Olbrajt. Dakle ona je bila centralna ličnost, pregovori u Rambujeu, to je jednako Madlen Olbrajt.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, da li je vaša delegacija, dakle delegacija na čijem ste čelu vi bili, čiji ste vi bili šef, u tom smislu kažem "vaša delegacija", delegacija pod vašim rukovodstvom, imala susret sa Olbrajtovom i kakva je sadržina tog susreta?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Mi smo imali jedan susret sa gospođom Madlen Olbrajt 14. februara 1999. godine. Taj susret je bio mešavina jedne, da tako kažem, jedne sentimentalne patetike i jedne despotske osionosti. Gospođa Olbrajt je najpre govorila o svom detinjstvu koje je provela u Srbiji, tada je to bila kraljevina, je li, zatim je govorila o tome koliko je njen otac bio srbofil, da ju je čak kao dete uspavljivao pevajući joj srpske pesme, uspavanke i da joj je govorio da nije nacionalnosti koje je, da bi izabrao srpsku nacionalnost. A onda je naglo zauzela drugi ton, pa je rekla ukoliko ne potpišemo sporazum u Rambujeu, da ćemo ostati bez Kosova, da će vojne snage NATO bombardovati Srbiju, da će smanjena biti teritorija Republike Srbije, a opet, ako potpišemo sporazum, da će Kosovo ostati u sastavu Srbije, da će UČK biti razoružana, da će srpska privreda biti integrisana u svetsku privredu, da će poteći inicijativa, privredna, u Srbiji i da će, upotrebila je tipično žensku frazu, srpski duh procvetati. Ja sam vodio beleške sa tog razgovora i ovo je autentičan tok tog razgovora sa gospođom Olbrajt.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kakvu je ulogu igrala Kontakt grupa?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Kontakt grupa je bila organizator i, ako tako mogu da kažem, usmerivač celog poduhvata. Delovi sporazuma koji su dostavljani delegaciji su prethodno prošli kroz Kontakt grupu i dobili verifikaciju Kontakt grupe. Dakle, ona je bila taj, ako tako mogu da kažem, *spiritus movens* pregovora u Rambujeu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Koji je materijal predstavljao polaznu osnovu za pregovore i ko ga je sačinio?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa mi smo, da tako kažem, u nastavcima dobijali taj materijal. Tak materijal nikada nije dobijen odjednom. Mi smo, najpre, kad smo došli ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Čekajte, ja sad govorim i Kontakt grupi. Pošto je Kontakt grupa nosilac bila, bila nosilac, ja ne govorim sada o toku te konferencije koja se nije održala, nego ste razgovarali sa posrednicima, kako ste objasnili, nego, dakle, pitao sam vas za ulogu Kontakt grupe, odgovorili ste da je ona bila nosilac inicijative. Jesam li vas dobro razumeo?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Kontakt grupa je upravo 29. januara na sastanku u Londonu zahtevala susret dve delegacije i utvrdila je principe na kojima se ima tražiti političko rešenje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E vrlo dobro. Vrlo dobro. To su ... Znači načela koja je utvrdila Kontakt grupa, su bila osnov za Rambuje, je li tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Upravo su ti principi kako se govorilo, "*non negotiable*" (o kojima se ne raspravlja), ne znam srpsku reč, nisu podlegali, nisu bili podložni pregovorima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro to je pitanje ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To su bili aksiomi, aksiomi, od njih se imalo poći.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, to je ono od čega se polazi i što se neće menjati kao princip. Otvorite tabulator 47. To je Kontakt grupa ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, samo jedan trenutak. Profesore pod čijim pokroviteljstvom je održana konferencija u Rambujeu?

SVEDOK MARKOVIĆ: Pod pokroviteljstvom Kontakt grupe. Kontakt grupa je to naložila na svom sastanku 29. januara u Londonu i upravo na zahtev Kontakt grupe smo u Srbiji, Skupština je održala

sednicu, taj poziv je prihvatila i utvrdila zaključke kojima se ima rukovoditi delegacija Republike Srbije. To je prema mojim saznanjima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro.

SUDIJA ROBINSON: Ranije, prilikom odgovora na pitanje gospodina Miloševića, rekli ste da nije bilo nikakvih pregovora. Šta ste time hteli da kažete?

SVEDOK MARKOVIĆ: Pa pregovori, znate, podrazumevaju dve strane koje pregovaraju. Ovde je bila uvek samo jedna strana. Mi nikad nismo sa drugom stranom, sa kojom je trebalo da zaključimo sporazum, pregovarali. Mi smo samo razgovarali sa posrednicima, medijatorima, gospodom Hilom, Petričem i Majorskim. Nikad nismo sa onom drugom stranom ... Dakle, "pregovarati" podrazumeva dve strane.

SUDIJA ROBINSON: A zbog čega je to bilo tako? Da li se radilo o tome da nije bilo organizovano na takav način da možete da razgovarate s drugom stranom?

SVEDOK MARKOVIĆ: Nama su gospoda medijatori objasnili da albanska strana odbija pregovore, čak je odbila učešće i na nivou ekspertskih razgovora, dakle bili su razgovori na ovom političkom nivou i na ekspertskom nivou. Ona je odbila i sve razgovore na ekspertskom nivou sa delegacijom Vlade Republike Srbije. I kad smo mi, u nekoliko mahova sam ja i pisano tražio neposredan kontakt sa albanskom delegacijom, nama su gospoda Hil, Petrič i Majorski objasnili da delegacija kosmetskih Albanaca ne želi neposredan kontakt sa delegacijom Republike Srbije.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste otišli u Rambuje da prego-

varate o Kosovu. Pregovora nikad nije ni bilo, je l' to ono šta vi kažete?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Upravo to. Pregovora nije bilo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nikad ni o čemu niste pregovarali s drugom stranom?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Apsolutno nikada: ni u Rambujeu, a još manje u Parizu (Paris).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A svaka vaša inicijativa da pregovarate s drugom stranom nije prihvaćena?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Sve su one odbijene, postoje pisani tragovi. Kažem ja sam u nekoliko mahova pisanim putem zahtevao i uvek smo bili odbijani.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, profesore Markoviću, da pogledamo tabulator 47, tu su ovi osnovni principi Kontakt grupe o kojima se ne pregovara. Osnovni elementi Kontakt grupe, 29. januar 1999. godine. I onda daju opšti elementi, opšti elementi, kad se kaže: "Opšti su elementi neophodnost hitnog okončanja nasilja i poštovanja obustave vatre, mirno rešenje putem dijaloga, prelazni sporazum, mehanizam za konačno rešenje nakon prelaznog perioda od tri godine, nema jednostrane promene prelaznog statusa, teritorijalni integritet Savezne Republike Jugoslavije i njenih suseda", o tome se, znači, isto ne može dovoditi u pitanje, "zaštita prava pripadnika svih nacionalnih zajednica", pa u zagradi (očuvanje identiteta, jezika, obrazovanja, posebna zaštita njihovih verskih institucija), sloboda i poštenu izbora na Kosovu, opštinski i pokrajinski pod nadzorom OEBS-a, ni jedna strana neće krivično goniti nikoga zbog krivičnih dela u vezi sa kosovskim sukobom, izuzeci zločini protiv čovečnosti, ratni zločini i druga ozbiljna kršanja međunarodnog prava, amnestija i oslobađanje političkih zatvorenika, međunarodno učešće i puna saradnja strana na sprovođenju". To su opšti elementi koje je utvrdila Kontakt grupa. A onda kod ovoga što govori o upravljanju Kosovom, upravljanje na

Kosmetu, kaže: "Stanovnicima Kosmeta upravljajuće demokratski odgovorne institucije Kosmeta. Visok stepen samouprave koji će se realizovati kroz sopstvene zakonodavne, izvršne i sudske organe". I onda se nabraja nadležnost nad, ne znam, svim ovim elementima, pa se kaže: "Uz poštovanje prava pripadnika nacionalnih zajednica", onda se govori o Skupštini, o sudstvu, o definicijama i nadležnostima na opštinskom i komunalnom nivou, kaže se vrlo precizno: "Pripadnici svih nacionalnih zajednica treba da pošteno budu zatupljeni na svim nivoima uprave i izabраниh organa Vlade". Dakle to je, koliko ja razumem, da bismo skratili vreme, profesore Markoviću, je li ovo jedini dokument koji je Kontakt grupa u vezi sa pregovorima u Rambujeu napravila? Je li ovo jedini dokument Kontakt grupe, govorim o Kontakt grupi?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je upravo jedini dokument na osnovu kojeg se i otišlo na pregovore u Rambujeu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, molim vas, vrlo me pažljivo slušajte, precizno mi odgovorite: da li je Kontakt grupa dala još koji dokument osim ovog dokumenta?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Delovi sporazuma ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, ja govorim o Kontakt grupi. Molim vas nemojte da mešate ove vaše tamo u Rambujeu, tamo pregovarače, ovu trojicu s Kontakt grupom, ja govorim o Kontakt grupi.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ovo je jedini dokument.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jedini dokument.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Koji je dala Kontakt grupa.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, jeste li vi prihvatili ovaj dokument?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jesmo. I potpisali smo ove principe i tražili da to isto učini i albanska delegacija ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Čekajte da ... Bez velikog objašnjenja. Dakle vi ste prihvatili i potpisali ove principe?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: I potpisali.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A albanska delegacija je li prihvatila i potpisala te principe?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nije ih ni prihvatila, ni potpisala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. A šta mislite zašto je albanska delegacija odbila da potpiše načela?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja mislim da je jedno načelo bilo oči delegaciji kosmetskih Albanaca, a to je načelo teritorijalnog integriteta Savezne Republike Jugoslavije i njenih suseda, dakle oni su još tada hteli, oni nisu hteli da idu ispod zahteva "Kosovo - nezavisna država" i jednostavno taj svoj zahtev, taj njihov zahtev nikako nije mogao da prođe uz ovaj princip koji je Kontakt grupa utvrdila kao princip koji ne podleže pregovaranju. Ja mislim da je to bio glavni razlog.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi da li je tim odbijanjem albanske delegacije da potpišu načela pregovarački proces bio blokiran?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tačno je, pregovarački proces je bio blokiran, naša delegacija nije htela da ide dalje u razmatranje sporazuma dok se ova polazna osnova koju je utvrdila Kontakt grupa ne prihvati. I pošto albanska delegacija to nije htela da učini, onda su pregovori bili blokirani. I nekoliko dana je bio pun zastoje, u stvari bilo je zastoje sve do dolaska Madlen Olbrajt, pa i kasnije, je li, iako su delovi onog sporazuma u Rambujeu stalno pristizali, ali kosmetska, delegacija kosmetskih Albanaca nikada nije htela da prihvati ove opšte elemente i onda je nađeno rešenje jedno, da se izrazi u preambuli ovog "Privremenog sporazuma za mir i samoupravu na Kosovu" i u Ustavu, u Ustavu Kosova, lojalnost principima Kontakt grupe, a da se oni ne pominju pojedinačno. I ako vidite, u ovom

okviru za privremeni sporazum samouprave, za mir i samoupravu na Kosmetu, na Kosovu i Metohiji i u Ustavu, dakle glavi 1, ima jedna deklaracija lojalnosti principima Kontakt grupe, ali ne i nabravanje tih konkretnih principa. Evo, na primer, u Ustavu, u preambuli, poslednji ovaj, stav preambule kaže: "Podsećajući i podržavajući principe, Osnovne elemente o kojima se dogovorila Kontakt grupa na svom ministarskom sastanku u Londonu 29. januara 1999. godine". Dakle samo ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Hvala, hvala profesore Markoviću. Molim vas, gospodine Robinson, da prihvatite ovaj tabulator 47, to su principi Kontakt grupe, imate ih, imate ih u tabulatoru 47 ...

SUDIJA ROBINSON: U redu, u redu, prihvata se.

SUDIJA KVON: Samo da pojasnim jednu stvar. Profesore Markoviću, kada ste razgovarali sa gospođom Madlen Olbrajt, da li su delegati kosovskih Albanaca bili prisutni?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne. To je bio samo sastanak gospođe Olbrajt sa delegacijom Vlade Republike Srbije. Razume se, u toj delegaciji su bila ona dva Albanca o kojima sam govorio na početku, to su Faik Jašari i Sokolj Ćusja, ali to su članovi naše delegacije bili, da.

SUDIJA KVON: Sećam se da je doktor Rugova rekao da se on sastao sa gospođom Olbrajt i to zajedno sa srpskom delegacijom, ali proveriću to kasnije, hvala vam. Možete da nastavite, gospodine Miloševiću.

SVEDOK MARKOVIĆ: Takvog sastanka jednog je bilo sa gospođom Olbrajt, ali ne sa celim delegacijama, nije bila delegacija, potpuna delegacija i to je bio, u stvari, monolog gospođe Olbrajt. Ništa se tu konkretno nije razgovaralo, to je samo bio apel na to da se teži ka

usvajanju sporazuma i ka političkom rešenju. Govorio je posebno gospodin Tači i govorio je predsednik Republike Srbije, gospodin Milan Milutinović, koji tada bio ... Ali to nije bio sastanak dve delegacije. To je bio samo sastanak vrha delegacije kosmetskih Albanaca i vrha, vrha, je li, nekoliko svega ljudi na kome opet nije bilo direktnih razgovora, nego je bilo monologa.

SUDIJA KVON: Hvala vam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ovo smo, čini mi se, razjasnili, vi, kao šef delegacije, tvrdite da pregovora nije bilo između te dve delegacije. Kod sastanka gospođe Olbrajt, koliko sam vas ja razumeo, ona je dve stvari vama rekla: jedno je da je sentimentalna prema Srbima, a drugo da će biti bombardovana Srbija ako ne potpiše Rambuje, je li tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je suština onoga šta je s vama razgovarala. Dobro.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, sada je vreme za pauzu. Pauza od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, pogledajte molim vas, tabulator 51 gde se daje više svetla ovom problemu neprihvatanja ovih, kako ste vi rekli, aksioma baznih principa Kontakt grupe. Naime, ovde imate u 51. tabulatoru, nadam se da svi to imamo, to je tabulator 51, konferencija za štampu Filipa Rikera (Philip Reeker) drugog dana mirovnih pregovora o Kosovu. To je 8. februar. I onda objašnjenje: "Filip Riker, Predstavnik pregovarača na Kosovskim mirovnim pregovorima" i onda u drugom pasusu on

kaže: "Kad je Kontakt grupa na ministarskom nivou dala izjavu u Londonu 29. januara, pozvali su dve delegacije, Srbe i kosovske Albance, da prisustvuju razgovorima u Rambujeu kako bi se došlo do miroljubivog rešenja za kosovsku krizu. Uz te pozive poslat je i set osnovnih principa, elemenata koji nisu podložni pregovorima, a na osnovu kojih bi se obavljali razgovori i pregovori. Prihvativši te elemente, članovi ovih delegacija u potpunosti su razumeli i prihvatili te elemente". Ponovo citiranje. "On je dodao: 'Dve delagacije rade na tekstu sporazuma. Proces koji se odvija na osnovu seta principa i elemenata'." Dakle ovo je jasno, 29. januara u Londonu, ti principi koji Kontakt grupa daje i sad vam skrećem pažnju na dno strane gde je pitanje Ričarda Blajstona (Richard Blystone) CNN, on ga pita: "Možete li da nam razjasnite konfuziju o principima i još nešto. Delegacije koje su ovde došle, svojim dolaskom obavezale su se na prihvatanje principa. Da li ti principi obuhvataju i teritorijalni integritet Srbije i Jugoslavije? Pitam to između ostalog i zato što je OVK, a što je trećina albanske delegacije, dala izjavu u kojoj kažu da oni nisu potpisali ništa i da nikada neće dati nikakve ustupke pitanju nezavisnosti. Oni insistiraju na jasnjoj i nedvosmislenoj formulaciji na nezavisnosti u finalnom dokumentu". Posle ponovo ide Rikerovo ponavljanje ovoga istog, a novinar ponavlja pitanje, to je sledeći pasus: "Hteo bih da se vratim na pitanje interpretacije, ko se složio sa čime? Meni se čini da je situacija ovakva. Vi mislite da su se oni samim svojim dolaskom u Rambuje složili sa tim, ali delegaciji se to ne sviđa i oni kažu, 'mi smo došli, ali se sa tim nismo složili'". Dakle, delegacija kosovskih Albanaca nije prihvatila ovaj jedini dokument koji je Kontakt grupa, kao podlogu za Rambuje, dala? I to je bilo jasno čak i novinarima na toj sednici. Je li to sporno?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To nije sporno, upravo sam pre pauze ja o tome govorio, da su obe ponude za potpisivanje polaznih načela Kontakt grupe bile odbijene od delegacije kosovskih Albanaca.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Sada vam želim da pokažem tabulator 22 i samo ću kratko da citiram na drugoj stranici

ovog tabulatora, to je konferencija Kuka i Vedrina, na drugoj stranici piše "gospodin Vedrin", to je odgovor na treće pitanje na toj drugoj strani da to bude lakše da se nađe ...

SUDIJA ROBINSON: Tabulator 22. Pre nego što počnete da citirate, gospodine Miloševiću, morate da budete sigurni da Pretresno veće ima dokument pred sobom, kao i Tužilaštvo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: 52.

SUDIJA ROBINSON: A 52? Vi ste rekli 22.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ako sam rekao 22, onda sam načinio lapsus, ali mislim da sam rekao 52.

SUDIJA ROBINSON: Dobro, imamo to.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Možete da vidite, stranica 2 od 5, prvi put, drugi put, treći put, Vedrin, drugi deo ovog odgovora: "Kad je reč o pitanjima o kojima se razgovara, tokom proteklih nekoliko nedelja Kontakt grupa izašla je sa jednim brojem osnovnih principa koji čine osnovu mogućeg rešenja. Razgovori oko tih osnovnih principa trebalo bi da omoguće da se razgovori privedu kraju i da se razjasni ono šta još nije dogovoreno". Dakle, kopredsedavajući konferencije u Rambujeu naglašava takođe ove principe za koje ... Da li tu postoji sumnja da nisu prihvaćeni od strane albanske delegacije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ovde je istaknuta priroda, je li, tih principa. Kako sam objasnio, je li, principi ne podležu nikakvim pregovaranjima, oni se imaju uzeti onakvi kakvi su.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. E sad na strani 3 opet žele novinari pojašnjenje. Na samom početku stranice kaže, pitanje Vedrunu upućeno. "Možete li da nam date neke detalje o tim famoznim osnovnim principima koje ste spomenuli, glavnim linijama koje je utvrdila Kontakt grupa? Vedrin: Ne mogu zaista da

idem u detalje o principima, budući da želim da sve mogućnosti ostanu otvorene i razgovor se uspešno privedu kraju, ali želim da vas podsetim da smo mi predložili jednu značajnu autonomiju što, samo po sebi, mnogo govori. To znači autonomiju koja ide dosta daleko unutar okvira poštovanja postojećih priznatih međunarodnih granica". Je li to taj suštinski princip koji sad i kopredsedavajući naglašava, a koji je praktično kamen spoticanja albanskoj delegaciji da prihvati, jer je reč o teritorijalnom integritetu Srbije i Jugoslavije? To je taj princip.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Upravo je to, taj princip, kako vi rekoste, koji je kamen spoticanja i koji je očigledno za delegaciju kosmetskih Albanaca bio neprihvatljiv.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. A recite mi sada kako je uobličen tekst koji je predložen kao sporazum?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tekst je uobličen u delovima. Mi smo došli u Rambuje 6. februara, tad je uveče svečano otvorena konferencija. Već 7. februara dobili smo od pregovarača delove, odnosno anekse, kasnije su to postala poglavlja I, III i VI. U poglavlju I je sadržan Ustav Kosova, u poglavlju III izbori, u poglavlju VI ombudsman. Naš zahtev je bio da je mnogo pogodnije da dobijemo celinu sporazuma, pa da onda pređemo na razgovore o sporazumu, jer mi ne znamo kako izgleda sporazum u celini, mi imamo samo delove, ne vidimo koja je ideja sprovedena u sporazumu. Onda smo dobili 13. februara, dakle šest dana kasnije odeljak IV, to jest poglavlje IV, aneks se tada zvao, IV, koji je posvećen privrednom razvoju, onda humanitarnim pitanjima i rekonstrukciji. Zatim je 15. februara delegaciji dat aneks, kasnije poglavlje IVA, pardon, poglavlje IV je bilo posvećeno ekonomskim pitanjima, a poglavlje IVA humanitarnim pitanjima, rekonstrukciji i privrednom razvoju. Pošto se nije videlo dokle će tako pristizati delovi sporazuma, naša delegacija je insistirala da joj posrednici odgovore na pitanje da li sporazum ima još neke delove ili su ovo svi delovi sporazuma. To je bilo 15. februara 1999. godine. Pregovaračka trojka nam je izričito odgovorila da je ovo ceo spo-

razum. I mi smo odmah sutradan, dakle već 16. februara dali pregovaračima naše primedbe na delove koje smo dobili. Dakle aneks I, III, VI, IV posvećen ekonomskim pitanjima i IVA posvećen humanitarnim pitanjima, rekonstrukciji i privrednom razvoju. Onda je opet došao jedan zastoj u pregovorima i 22. februara nam je uručen aneks, odnosno poglavlje II, V i VII. To su bila poglavlja koja su se ticala implementacije i koja su se ticala policije i javne i civilne bezbednosti. Mi smo se tada pozvali na obaveštenje koje nam je dala trojka 15. februara da smo dobili tekst sporazuma u celini, da je sada stiglo više od polovine sporazuma, ukupno 56 strana je novih stiglo teksta sporazuma i da mi ne želimo da primimo ta poglavlja II, V i VII. A onda nam je 23. februara, dakle na samo isticanje drugog produženja konferencije u Rambujeu, u 9.30 pregovaračka trojka poslala integralan tekst sporazuma, dakle sa svim aneksima, sa svim poglavljima, uključujući sada prvi put poglavlja II, V i VII i dat nam je rok, ja ovde imam to pismo pregovaračke trojke ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Evo ga, imamo ga svi. Ja bih hteo da ga pogledamo, možete da ga stavite na, na ovaj projektor, molim vas da stavite na projektor tabulator 45. Tabulator 45. Imate tabulator 45. A to je ... Samo da vam postavim nekoliko pitanja ... Molim poslužitelja da stavi i vrh stranice da se vidi vreme, da se vidi datum i vreme. E pogledajte šta gore piše. Dakle "Rambuže, 23. februar 1999. godine u 9.30". Je li to to pismo o kome govorite, profesore Markoviću?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Upravo je to, to pismo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A poslednja rečenica, možemo zajedno da je pročitamo pošto stoji na grafoskopu: "Kopredsednici i pregovarači spremni su da prime vaš odgovor najkasnije danas u 13.00". Dakle vi ste prvi put dobili kompletan tekst sporazuma, sa tih novih nekoliko desetina stranica, u 9.30, 23. februara, sa rokom da za tri i po sata date odgovor? Je li to ono šta se vidi iz ovog teksta?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Upravo je to, mi smo tada prvi

put dobili, dakle na sam dan isteka drugog produženja konferencije, integralni tekst sporazuma u Rambujeu, dakle uključujući i glave II, V i VII koje nam do tada nikada nisu bile date, odnosno date su u 19.00 22. februara, pa sam rekao zašto ih mi tada nismo hteli primiti i u roku od tri i po sata traženo je od nas da proučimo 56 strana teksta koliko je poglavlje II, V i VII obuhvatalo, s tim što su to upravo, da kažem tako, vitalne stranice sporazuma, odnosno vitalni delovi sporazuma, jer je u odeljku V i VII reč o implementaciji, a u odeljku II o policiji, javnoj i građanskoj bezbednosti. I dalje nam je, i što se vidi iz ovoga pisma, rečeno, da se Rusija (Russia) ne pridružuje, odnosno ne prihvata poglavlja II i VII. Nama je objašnjeno i zbog čega. Član trojke gospodin Majorski je objasnio da poglavlja II i VII uopšte nisu bila razmatrana niti odlučivana na Kontakt grupi, a ceo dokument nam predaju pregovarači, kako se vidi iz prve rečenice, u ime Kontakt grupe. Rekao je da je i poglavlje V bilo razmatrano i da nije bilo usvojeno za razliku od poglavlja II i VII koja nisu bila ni razmatrana, ni usvojena. I to se vidi iz potpisa.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da pogledamo, pomerite gore, molim vas, da se vide potpisi. Dakle vidimo potpis Kristofera Hila, Boris Majorski je potpisao i stavio primedbu "osim poglavlja II i VII", pa je i Wolfgang Petrič. Dakle da li je sporno da je taj kompletan sporazum iz Rambujea, na osnovu ovoga šta ste rekli i na osnovu obrazloženja koje je dao predstavnik Rusije, nije bio predlog Kontakt grupe, jer ga Kontakt grupa nije ni razmatrala?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Apsolutno, to nije sporno uopšte i to je bilo obrazloženje gospodina Majorskog, zašto on uskraćuje potpis na sporazum u celini. A nama je bilo rečeno na samom početku da se sporazum ne može prihvatiti u delovima, da se on može prihvatiti kao paket, dakle u celini svih VIII poglavlja, koliko je u zvaničnoj verziji imao Sporazum, takozvani sporazum iz Rambujea.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, sad mi recite, vraćam

vas ponovo na Kontakt grupu, jedini, dakle, tekst koji je usvojila Kontakt grupa na svom ministarskom sastanku u Londonu bio je tekst onih principa koje ste vi potpisali, a Albanci odbili. Ovaj tekst Rambujea, kako proizilazi iz ovog pisma i obrazloženja Majorskog, Kontakt grupa nije usvojila?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Apsolutno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. E sad mi odgovorite da li je bila dopuštena mogućnost i predviđalo se da se radi na doradi tog teksta u nastavki pregovora u Parizu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Mi smo, kad smo došli u Pariz na nastavak pregovora, sa sobom doneli dva akta, naše viđenje samopurave na Kosovu i Metohiji i ugrađivanje tog viđenja u sva poglavlja ovog sporazuma, osim poglavlja o implementaciji koje inače nisu ni bila predmet usvajanja na Kontakt grupi. Ja sam priložio ovde te dokumente. Nama su pregovarači, pregovaračka trojka odgovorili da ne dolaze u obzir nikakve suštinske promene političkog dela sporazuma, da je politički deo sporazuma usvojen u Rambujeu, da je on završen i da se u Parizu ima govoriti samo o implementaciji. Dakle samo o poglavljima V i VII, čak ne i poglavlju II i od nas se tražilo da odmah pređemo na razgovor sa pregovaračima o poglavlju V. Opet nije bilo nikad susreta, ni u Parizu, onih pet dana koliko smo bili, između delegacije Vlade Republike Srbije i delegacije kosmetskih Albanaca. Po istom metodu su tekli pregovori, s tim što je sada u tim pregovorima u našoj delegaciji učestvovao i predsednik Republike Srbije, gospodin Milan Milutinović.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Samo da se vratim na jedno pitanje koje je bio postavio ranije gospodin Robinson, a kad je vas pitao pod čijim je pokroviteljstvom održano ... vi ste objasnili da je, održani pregovori u Rambujeu, vi ste objasnili Kontakt grupe, ali pominjali ste govor predsednika Širaka ... Francuska je bila domaćin ili je istovremeno i bila pokrovitelj pregovora ili je to samo bila Kontakt grupa?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa ja sam razumeo da je Francuska domaćin, a da je glavni organizator, što se vidi iz ovih

zaključaka Kontakt grupe od 29. januara 1999. godine, glavni organizator Kontakt grupa, a Francuska je bila zemlja domaćin.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, to ste razjasnili. Imao sam utisak da je to ostalo nerazjašnjeno. Recite mi ... Molim vas, gospodine Robinson, ovo pismo koje su potpisali Hil, Majorski i Patrič, to je tabulator 45, da se uvrsti u dokazne predmete.

SUDIJA ROBINSON: U redu, to će da bude uvršteno u spis, a i broj 51 i 52.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: E sad mi odgovorite, profesore Markoviću, na pitanje zašto državna delegacija nije potpisala tekst?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Delegacija nije potpisala tekst iz razloga koje sam pomenuo. Najpre, ni o političkom delu nije bilo pregovora i nije bilo sasvim izvesno da li su usvojene primedbe koje smo mi davali na taj deo, naročito na Ustav Kosova iz tog dela. A drugo, mi više od polovine sporazuma nismo mogli da upoznamo, jer je na sam dan isteka konferencije, kao što sam rekao, stiglo poglavlje II, V i VII. Uz to, bila je presudna i izjava gospodina Majorskog da se o tim delovima nije uopšte odlučivalo u Kontakt grupi, sa onom napomenom da je o V delu bilo govora, o poglavlju V bilo govora, ali da se nije odlučivalo, a o poglavlju II i VII nije čak bilo ni govora.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da li ja to mogu da uprositim: vi ste odbili da potpišete sporazum koji nije uopšte ni bio predlog Kontakt grupe, je li tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je, koji uopšte nije bio sporazum. Uopšteno nije bio sporazum. To je bio jednostrani diktat. Tražio se samo potpis od nas, dakle nikakvo učestvovanje u formulacijama, nego samo puki potpis.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Ovde u tabulatoru ...

SUDIJA ROBINSON: Profesore, kad ste odlučili da ne potpišete spo-

razum, da li je delegacija tom prilikom delovala samostalno ili je dobila u vezi s tim instrukcije iz Beograda?

SVEDOK MARKOVIĆ: Nismo nikakve instrukcije iz Beograda dobili, uostalom u delegaciji je bio predsednik Republike Srbije koji je po Ustavu organ koji predstavlja republiku, odnosno predstavlja državu u zemlji i u inostranstvu, a stav delegacije je bio jednodušan, dakle jednoglasno je odlučeno da se taj navodni sporazum ne potpiše.

SUDIJA ROBINSON: Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, maločas smo ustanovili da ovaj sporazum nije bio akt Kontakt grupe. A da li su svi članovi ove trojke, pregovaračke, potpisali sporazum? Molim vas da otvorite tabulator 48 gde je samo data poslednja stranica sa potpisima. To je fotokopija poslednje stranice sa potpisima. Dakle, ako ja ovde dobro vidim, ni trojica pregovarača nisu potpisala. Potpisali su samo, što se upoređivanjem potpisa sa onog maločašnjeg teksta i ovoga može videti, Petrič i Hil. Majorski sporazum uopšte nije ni potpisao.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa iz ovog lista se može videti da za Saveznu Republiku Jugoslaviju nije niko potpisao. Za Saveznu Republiku Srbiju nije niko potpisao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Za Republiku Srbiju.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pardon, za Republiku Srbiju, niko nije potpisao. Za Kosovo su potpisali, koliko ja mogu da razumem rukopis, Redžep Čosja i Ibrahim Rugova, verovatno je prvi gospodin Tači, ne znam koji su ovo rukopisi, ali vidite da ovde stoji "Kosovo", a ne kosmetski Albanci, nego celo Kosovo. Dakle celo Kosovo predstavljaju samo kosmetski Albanci. A svedoče o ovome, posvedočili su ovo potpisivanje, evo vidimo, od pregovarača samo gospodin Volfgang Petrič, on je prvi i gospodin Kristofer Hil. Gospodin Majorski nije potpisao i on je bio u sali u kojoj je organizovano pot-

pisivanje sporazuma u Parizu i na pitanje zašto nije potpisao, on je rekao da je za tango potrebno dvoje, da ne može potpisati nešto što nije sporazum, nego je samosporazum, jedna strana se sporazumela sa samom sobom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A recite mi kakav je tekst potpisla naša državna delagacija?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Naša državna delegacija je potpisala tekst koji je donela sa sobom kao svoju ponudu za razgovor, pri čemu je struktura tog teksta bila ona ista struktura koju su imali delovi političkog sporazuma u Rambujeu. Dakle tu je ugrađeno viđenje naše delegacije, razume se, nije se pretendovalo na to da to bude konačno, nego da bude naša ponuda, kako mi vidimo da bi taj sporazum trebalo da izgleda. To je sporazum u samoupravi na Kosmetu u koji su ugrađeni osnovni elementi suštinske samouprave na Kosmetu. Dakle mi smo se ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo momenat, profesore Markoviću. Ovo je tabulator 9.

SUDIJA ROBINSON: Broj 9? Samo trenutak da prvo pronađemo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo prethodno, gospodine Robinson, samo da proverim, da li je ovaj tabulator 48, dakle završni list gde se vide potpisi Albanaca, a gde se ne vide ni potpisi Jugoslavije, ni Srbije i gde se ne vidi potpis Rusije, već samo Petriča i Hila, da li je usvojen taj tabulator, 48, kao dokazni predmet?

SUDIJA ROBINSON: Da, to možemo da usvojimo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle da se vratimo, profesore, vi odgovarate sada na moje pitanje kakav je tekst potpisala državna delagacija i ovde imamo pred sobom, u tabulatoru 9 "Sporazum o samoupravljanju na Kosmetu" (Agreement for Self-government in Kosmet).

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je bila ponuda naše delegacije koju smo mi sa sobom doneli 15. marta i predali pregovaračima, kao našu ponudu za razgovor. Međutim, pregovarači su nam odgovorili, jer mi smo tu unosili naše intervencije samo u politički deo sporazuma, ne u implementaciju, jer implamentacija, objasnio sam, nije uopšte bila usvojena. Na to su nam gospoda pregovarači odgovorili da se politički sporazum iz Rambujea smatra usvojenim, da se o njemu više ne može razgovarati, da se nikakve izmene u njega ne mogu unositi, da je, dakle, to finalni, gotov tekst, a da se mora preći na implementaciju. Ovaj tekst smo potpisali mi istoga dana kada su kosmetski Albanci potpisali onaj tekst navodnog sporazuma u Rambujeu koji je maočas bio prikazan i evo ovde stoje potpisi: za Republiku Srbiju sam potpisao ja, dakle Rako Marković, za Saveznu Republiku Jugoslaviju profesor doktor Vladan Kutlešić, za nacionalnu zajednicu Albanaca Sokolj Ćusja, za Demokratsku ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: On je predsednik Demokratske reformske partije Albanaca, je li tako?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, ali istovremeno i predsednik nacionalne zajednice Albanaca, a tu je isto i Faik Jašari koji je predsednik Kosovske demokratske inicijative, za nacionalnu zajednicu Srba i Crnogoraca je potpisao Vojislav Živković, za nacionalnu zajednicu Turaka Zejnelabedin Kurejš i Guljbehar Šabović, za nacionalnu zajednicu Goranaca Ibro Vajt, za nacionalnu zajednicu Muslimana Refik Senadović, za nacionalnu zajednicu Roma Ljuan Koka i za nacionalnu zajednicu Egipćana odnosno Aškalija, Ćerim Abazi.

SUDIJA ROBINSON: Professore, ovaj sporazum koji je potpisan, da li ga je zaista potpisala samo vaša delegacija?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Jeste, samo naša delegacija.

SUDIJA ROBINSON: Kako to onda zaista može da se zove "sporazumom"? To je zapravo tek ekvivalent onome šta ste vi nazvali takozvanim sporazumom, a što je Rugova potpisao u ime Kosova. To je

tek neki protivteža tom dokumentu.

SVEDOK MARKOVIĆ: Pa upravo se i ovo može nazvati "sporazum" sa isto onoliko legitimnosti sa koliko se legitimnosti može nazvati "sporazum" koji je potpisao gospodin Rugova. Dakle ono je potpisala samo jedna strana, ovo je isto potpisala samo jedna strana.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali da se razumemo, profesore Markoviću, da li tu postoji neka razlika? Naime moje pitanje je sasvim precizno. Ono šta je potpisala delegacija kosovskih Albanaca, su potpisali samo Albanci?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jesu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovu su potpisali i Srbi i Crnogorci i Turci i Muslimani i Goranci i Romi i predstavnici Vlade Srbije i Jugoslavije. Da li u tom smislu vidite bar neku razliku između potpisa samo jedne nacionalne zajednice i potpisa predstavnika svih nacionalnih zajednica, ma koliko predstavnici albanske nacionalne zajednice ne predstavljali većinu Albanaca odnosno njihovih političkih partija?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Razume se, ta razlika je posledica koncepcije o kompoziciji delegacije. Kompozicija delegacije Vlade Republike Srbije je bila višenacionalna, a kompozicija delegacije kosovskih Albanaca je bila jednonacionalna. Prema tome, to je neminovna posledica te koncepcije, različite koncepcije koja je došla do izražaja već u sastavu delegacija.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a da preskočimo predstavnike Albanaca i Srba u ovoj delegaciji, jer smo već rekli, objasnili ste da oni nisu predstavljali najvažnije partije Albanaca, a delegacija Srba je jasna. A da li su Zejnelabedin Kurejš i Guljbehar Šabović bili najistaknutiji i izabrani predstavnici turske nacionalne zajednice?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jesu. Gospodin Zejnelabedin Kurejš je bio i šef, odnosno predsednik partije Turaka. Ja ne znam pun naziv te stranke, ali je on bio predsednik te glavne stranke Turaka na Kosovu i Metohiji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, znači vodeća ličnost turske nacionalne zajednice: da li je to sporno?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To nije sporno, jer je on u tom svojstvu i učestvovao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da li je Ibro Vajt koji je potpisao za nacionalnu zajednicu Goranaca vodeća ličnost goranske nacionalne zajednice?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, pa uostalom same te nacionalne zajednice su izabrale svoje predstavnike za ovu konferenciju, one su izabrale svoje političke prvake.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da li se to isto može reći kod Refika Senadovića, Ljuana Koke i Čerima Abazija, kad je reč o njihovoj poziciji u njihovim nacionalnim zajednicama?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Apsolutno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da ne ulazim u ono kako su novine pisale, da li su oni najistaknutije ličnosti, već o njihovoj poziciji u njihovim nacionalnim zajednicama na Kosovu i Metohiji.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: U svojim nacionalnim zajednicama oni su bili ti politički reprezentanti i zato su i dobili mandat. A novine su smatrale da predstavnicima nacionalnih zajednica nije mesto u državnoj delegaciji, ne svi novinari, nego jedan deo štampe.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koji je to deo štampe?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je i danas se to može pročitati u raznim, u raznim knjigama o Rambujeu, inače o Rambujeu, ja sam zaprepašćen koliko je knjiga napisano, čak i po nekoliko stotina stranica, kao da ih je pisao sve žil Vern (Jules Verne), tu je sve mašta radila, jer u Rambujeu se, kao što rekoh, ništa nije događalo. I ne znam otkud materijala da se pišu knjige od nekoliko stotina stranica. A ovo je govorio jedan deo, u to vreme opozicione štampe u Republici Srbiji i pisci različitih knjiga o Rambujeu su isto tako taj

prigovor stavljali sastavu delegacije Vlade Republike Srbije. Ja se ograđujem, nisam pročitao knjigu gospodina Volfganga Petriča, jer ja nemački ne znam, o toj knjizi ne mogu govoriti, ali ove knjige koje sam pročitao na engleskom i našem jeziku, sve imaju tu vrstu prigovora na sastav naše delegacije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja sam shvatao da je to, kako bih rekao, prednost delegacije da je čine sve nacionalne zajednice. Kako objašnjavate da se prigovara toj činjenici? S kojih pozicija se upućuju takvi prigovori?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, znate, ovako vladajuća gotovo koncepcija da o Kosovu treba da razgovaraju predstavnici Srba i predstavnici Albanaca. Dakle uprošćuje se složena nacionalna etnička slika Kosova i Metohije i ta sva nacionalna složenost Kosova i Metohije se svodi na dve konfrontirane nacionalne zajednice: Srbe i Albance. Međutim, realnost je sasvim drukčija, što se vidi iz potpisa ovih prvaka nacionalnih zajednica: na Kosovu ima mnogo više od dve nacionalne zajednice i naša delegacija je smatrala da svi oni, kao stanovnici Kosova, treba da uzmu učešće u pronalaženju političkog rešenja za Kosovo i Metohiju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, je l' vama poznato da su, na primer, pripadnici turske nacionalne zajednice na Kosovu pohađali škole na turskom, da je izlazio list na turskom jeziku "Tan" ...

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da je "Zavod za izdavanje udžbenika Republike Srbije" izdavao i udžbenike na turskom jeziku za decu koja su pohađala škole na turskom jeziku, to mi je sve poznato.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da ne pravimo više digresiju u tom pravcu, da se vratimo na ovaj, kako je to u upotrebi nazvan, "Sporazum u Rambujeu" (Agreement in Rambouillet), dakle koji je potpisala samo ova albanska delegacija, za koji ste rekli da nije bio predlog Kontakt grupe i da to, pošto nije bio predlog

Kontakt grupe, da je to bio razlog što predstavnik Rusije nije hteo da ga potpiše, sad vam postavljam pitanje: da li možete da mi odgovorite, ako sporazum nije predlog Kontakt grupe, ako to, taj tekst nije predlog Kontakt grupe, čiji je to predlog? Čiji je, zapravo, predlog?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa ja sam ubeđen, iz opisane uloge koji je imala gospođa Madlen Olbrajt, da je to lični predlog Madlen Olbrajt i njenog radnog tima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, je l' to znači ono šta vam je obećala ona, kako bih rekao "sjajnu perspektivu", a onda se to obećanje pretvorilo u ovaj Sporazum? Je li to to?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Upravo je to to, jer ta pretnja, je li, o bombardovanju je vezana direktno za usvajanje, odnosno neusvajanje sporazuma, koju je gospođa Olbrajt izrekla na sastanku koji je imala sa našom delegacijom 14. februara 1999. godine u Rambujeu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste maločas rekli da su svi članovi delegacije, predstavnici svih nacionalnih zajednica koji su činili delegaciju, vi i ostali članovi koji su činili delegaciju, bili jednodušni da se taj tekst ne potpisuje.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Svi su bili jednodušni iz prostog razloga što je on, taj tekst, značio da albanska većina na Kosovu ima svoju državu, a da ostale nacionalne zajednice eventualno uživaju zaštitu po osnovu manjinskih prava od diskriminatorских odluka te većine. Dakle nikako kao participaciju u vlasti kao što su bili naši predlozi svih nacionalnih, razume se kad kažem "svih", mislim na relevantne nacionalne zajednice koje imaju određen procenat u ukupnom stanovništvu Kosova i Metohije. Ovo je značilo favorizovanje majoritetnog načela, insitucionalizovanje albanske države i zaštitu manjina, a manjine su svi, od Srba pa nadalje, je li, sve ove nacionalne zajednice u slučaju diskriminatorских odluka te većine. I drugo šta je značio ovaj sporazum: ovaj sporazum, iako je sadržao deklarativno odredbu o poštovanju teritorijalnog integriteta

Republike Srbije, je značio da Kosovo jeste deklarativno u sastavu Srbije, ali Srbija nije na Kosovu. Ni jednu ingerenciju državne vlasti Srbija nema na tom delu teritorije koji je nominalno njen deo teritorije. I to je bio, isto tako, razlog što mi nismo hteli da potpišemo ovaj sporazum. Dakle, u Ustavu Kosova je potpuno prognana država Srbija sa svim elementima, instrumentima državnosti na tom prostoru Kosova i Metohije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore Markoviću, interesantno je zbog nekih karakterističnih rekcija u inostranstvu na Rambuje tih dana, ovaj letak koji je na nemačkom jeziku, dobio ga je list "Borba" od svog čitaoca iz Bona (Bonn), to je tabulator 12, preveden je sa nemačkog na engleski jezik, gospodine Robinson, ceo letak, dobro kaže da je kružio tada posebno u Nemačkoj (Germany), taj letak citira, ja bih hteo to da mi samo potvrdite ili opovrgnete, taj letak citira autentično određene tačke iz tog teksta koji je ponuđen na potpis.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Taj letak, u stvari, sadrži jedan izvod iz VII poglavlja i to "Aleksa B" sporazuma u Rambujeu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ovo je samo izvod, ovo nije ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Izvod, piše na primer, pod 1 kaže: "Potpisnice sporazuma priznaju potrebu brzog stacioniranja NATO personala". Je li to autentično preuzeto iz teksta sporazuma?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Sve su ovo, svih 11 tačaka su iz ovog "Apendiksa B" koji govori ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, onda kaže u tački 2: "NATO vojni personal će normalno biti uniformisan i kad naređenja budu to dopuštala, moći će da nose i poseduju oružje". Pa onda 3A: "NATO će uprkos sudskom gonjenju biti izuzet iz civilnih, upravnih i kaznenih postupaka. NATO će u svim okolnostima i u svako vreme od pravosuđa potpisnica sporazuma biti oslobođen, a

što će važiti za čitavu teritoriju Savezne Republike Jugoslavije. NATO personal užiće imunitet svake forme, bilo da se radi o hapšenju, istrazi ili zatvoru od strane Vlade Savezne Republike Jugoslavije". Dalje, tačka 5: "NATO personal će svojim vozilima, brodovima, avionima i svom svojom opremom na čitavoj teritoriji Savezne Republike Jugoslavije imati slobodnu i neometanu prohodnost, uključujući i vazdušni prostor i teritorijalne vode". I tako dalje, "priznaje se korišćenje komunikacionih kanala za operacija NATO na jednostavan zahtev da je to neophodno za operaciju. Potpisnice će prepustiti telekomunikacione službe podrazumevajući tu i radio i televiziju, a ovo uključuje i pravo da se celokupni elektromagnetni spektar za ovaj cilj koristi besplatno". Onda govori o javnim saobraćajnicama i tako dalje. Znači po tom slovu tog sporazuma koji je tamo vama ponuđen na potpis, cela Jugoslavija, zemlja, nebo, vode, frekvencije, telekomunikacije, radio, televizija, javna sredstva, sve šta postoji pod kapom nebeskom, stavlja se NATO na raspolaganje.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: U tome i jeste bila ta, da tako kažem, "hamletovska dilema" naše delegacije. Ta dilema je bila, ili ćete biti okupirani ili ćete biti bombardovani. Dakle to je bio "izbor", izbor pod kojim je bila naša delegacija.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I ovaj letak se završava pitanjem takođe postavljenom na nemačkom jeziku, "da li biste vi ovo potpisali" Da li znate još za kakve reakcije ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, odnosno, gospodine Najs, da li imamo kompletan tekst sporazuma koji je bio ponuđen?

TUŽILAC NAJS: Nisam siguran, proveriću.

SUDIJA KVON: To je dokazni predmet 128.

SUDIJA ROBINSON: Dakle dokazni predmet 128, u redu.

TUŽILAC NAJS: Da, u pravu ste, časni Sude, dokazni predmet 128 i mi smo to unapred pripremili za slučaj da će da se koristi. Budući da sam na nogama, vidim koliko je sati i pretpostavljam da ćete uskoro da budete obavješteni o tome da nakon sutrašnjeg dana ovaj svjedok neće moći da se vrati. Glavno ispitivanje traje nekih 9 do 10 sati, tako da nije ostalo puno vremena između danas i sutra. Dakle to će da bude samo delić tog kompletnog vremena. U svakom slučaju, dokazni predmet 128.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, šta mislite kada ćete da završite sa glavnim ispitivanjem koje je dosta dugo?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja sam već rekao da sam predvideo bio da traje kraće, ide sporije, ali završavam ga u roku od par minuta.

SUDIJA ROBINSON: Hteo bih da kažem da će Pretresno veće, s vremena na vreme da objavljuje zapisnik o tome koliko je vremena koja strana utrošila i uskoro ćemo da objavimo takav jedan dokument. Profesore, pretpostavljam da ukoliko se unakrsno ispitivanje ne završi sutra, da ćete vi da budete u mogućnosti da se vratite u nekom drugom trenutku kada to bude odgovaralo svim učesnicima u postupku. Naravno, što je brže moguće, to bi bilo najbolje. Gospodine Miloševiću, oprostite što sam prekinuo, ali radi se o važnom pitanju.

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja sam ovde već dve sedmice. Ja sam imao ispite sva ova tri dana i prekjuče i juče i danas. Te ispite ja teško da mogu odlagati, jer dolaze u Beograd studenti iz unutrašnjosti koji žive van Beograda. Ja sam mislio da se sutra moja uloga ovde okončava, sutrašnjim istekom radnog dana, jer ja ne bih mogao da izložim studente tim naporima da još jednu nedelju odložim ispite, jer ispitni rok u januarskom roku traje od 15. januara do 15. februara, a ja kasnije imam svaki dan ispite u Beogradu, tako da sam ja, uz jedno veliko odricanje i rizik da studente maltretiram, ovoliko dugo ostao.

SUDIJA ROBINSON: Da, pretpostavljam da će ipak imati malo razumevanja. Gospodine Miloševiću, vi ste morali da prilagodite glavno ispitivanje, jer ako tužilac ne bude mogao da završi unakrsno ispitivanje sutra, što se mene tiče, to će za mene da bude vrlo razumljivo. U svakom slučaju, nastavimo sada, ali imajte na umu da će Pretresno veće da traži da se profesor vrati kako bi završio sa svojim svedočenjem, naravno, ukoliko se ono sutra ne završi. Imajući to na umu, gospodine Miloševiću, što brže završite, to će da bude bolje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Robinson, ja ne sumnjam da ni studenti ni profesor neće imati ništa protiv ako gospodin Najs sutra ne završi unakrsno ispitivanje, da se profesor vrati na jedan dan u neko vrlo kratko, dogledno vreme, jer se tu radi samo o jednom danu, dolaska i vraćanja, a ne više dana, naravno. Prema tome on može sutra da ode posle završetka rada, ali može i da isplanira da se vrati. Pretpostavljam da će to moći da se organizuje, na jedan dan. Verujem tako, ali ja ne mogu da imam kontakt s njim dok traje ispitivanje, pa, nadam se da će on to moći da organizuje. Profesore Markoviću, samo kratko, da li se uopšte može govoriti o "pregovorima iz Rambujea" i o "sporazumu iz Rambujea"?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa je mislim da ne može. Pregovora uopšte nije bilo, nego je bilo samo razgovora između delegacije i posrednika, nikad neposredno između dve delegacije. A što se tiče sporazuma, mislim da ni sporazuma nema. Za svaki sporazum je potrebna saglasnost dve volje koje se sporazumevaju. Ovde imamo samo saglasnost jedne volje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U tabulatoru 35 postoji jedan tekst ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, nema potrebe da se dalje zadržavate na tome, to smo shvatili, više puta je ponavljano.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali ovo je jedan Kisindžerov (Henry Kissinger) tekst koji govori i o pogledu iz zemje koja je ovde vodila glavnu reč. Imate ga u tabulatoru 53 na drugoj strani, treći pasus. Kisindžer kaže: "Nekoliko sudbonosnih odluka je zaključeno tada u tim, što nam se sada čini, davnim danima u februaru kada su druge opcije i dalje bile na raspolaganju: prva je bila zahtev da 30.000 vojnika NATO uđe u Jugoslaviju, u zemlju sa kojom NATO nije bio u ratu i da upravljaju pokrajinom koja je imala emotivan značaj u vezi sa poreklom nezavisnosti Srbije. Drugi je bio da se koristi predvidljivo srsko odbijanje kao opravdanje da se počne sa bombardovanjem. Rambuje nisu bili pregovor kao što se obično tvrdi, već se radilo o ultimatumu", otprilike ono šta je bio i vaš zaključak profesore.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Apsolutno. Rambuje je bio jednostrani diktat. Donošeni su ...

SUDIJA ROBINSON: To je dovoljan odgovor. Molim vas idite dalje, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Profesore, postaviću vam samo još jedno pitanje: sa li sa ove vremenske distance smatrate da je možda greška što je naša strana odbila da potpiše tekst?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja ne smatram da je greška. Prvo, zemlja nije okupirana. Na žalost veliki broj ljudi je izgubio živote, ali mislim da obraz nije izgubljen, da je zemlja pokazala svoje dostojanstvo, a mislim da Srbi i imaju ovakvu istoriju kakvu imaju zbog toga što im je obraz bio uvek veća vrednost od svih drugih vrednosti. Toga se pridržavala i naša delegacija kada je pre, evo skoro šest godina odbila da potpiše ovaj sporazum koji je bio jednostrani diktat.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hvala, profesore, ja sam završio glavno ispitivanje, gospodine Robinson. Nemam više pitanja.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam, gospodine Miloševiću. Gospodine Najs, izvolite.

UNAKRSNO ISPITIVANJE : TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što pređen na suštinu mog unakrsnog ispitivanja, osvrnuo bih se samo na ovo šta ste rekli da je bolje da se izgubi život nego obraz. Recite mi, u sukobu na Kosovu koja nacionalnost je najviše propatila: da li se radilo o kosovskim Albancima koji su najviše propatili zbog srpskog dostojanstva?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja mislim da je srpska nacionalnost više propatila, jer progon srpske nacionalnosti ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Oprostite, profesore, mislim da ste shvatili pitanje. Kada govorimo o ljudskim gubicima i kada govorimo o tome da se ljudi nasilno isteruju iz svojih domova, recite nam koja nacionalnost je najviše propatila? Da li su to bili kosovski Albanci? Pitanje je jednostavno.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja vam dajem jednostavan odgovor, a vama odgovor ne odgovara. To je srpska nacionalnost koja je, hronološki posmatrano, mnogu duže patila, jer je deviza Albanaca bila "Kosovo nije u Srbiji, ako na Kosovu nema Srba". Dakle progon Srba je u osnovi kapitalnog zahteva kosovskih Albanaca, da Kosovo bude država, da tamo žive samo Albanci.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možda ćemo da imamo problem zbog jezika kojim se ja koristim, ali pokušaću da budem jasan. Recite nam, tokom sukoba na Kosovu da li je više kosovskih Albanaca izgubilo život nego Srba?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Gospodine Najs, ja nisam prebrojavao žrtve i ja vam na to ne mogu odgovoriti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, vratićemo se sutra na to kada budemo gledali dokaze koji daju odgovor na to pitanje. Isto tako ja

mislim da sugerišem da je vaš odgovor sada ovom Sudu bio sasvim neiskren i da vi veoma dobro znate da li je u tom sukobu izgubilo živote više Albanaca ili više Srba. Vi ste jednostavno odbili da date jednostavan, iskren, odgovor, ali vratimo se na početak. Za vas se kaže ...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, kad ste već izrekli tu tvrdnju svedoku, mislim da morate da mu date priliku da odgovori.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, ja vam, dakle, kažem, profesore, da vi ne odgovarate istinito.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja kažem da je iskrenost jedno unutrašnje stanje i ne znam kako je to gospodin Najs zavirio u moju unutrašnjost i video šta ja iznutra mislim. Dakle, ja kad god ne dam odgovor koji odgovara gospodinu Najsu, on me optužuje za neiskrenost, a ja mu jednostavno saopštavam svoje mišljenje. Svako ima pravo na sopstveno mišljenje. Razlika u mišljenju ne znači da sam neiskren.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, vratimo se na početak. Optuženi je za vas prilikom glavnog ispitivanja rekao sledeće: rekao je da ste vi bez sumnje najbolji ekspert za ustavno pravo na teritoriji bivše Jugoslavije. Rekao je, takođe, da je to opštepriznata stvar koju niko ne može da dovede u pitanje, niti da ospori. I da su odgovori na to sasvim jasni. Da li vi sebe takođe smatrate, bez sumnje, najvećim ekspertom za ustavno pravo na teritoriji bivše Jugoslavije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja ne znam da li je rekao na teritoriji bivše Jugoslavije, a, inače, mi u prirodi nije uopšte da se takmičim. Sopstveni sud o mojim vrednostima nije relevantan, važno je šta drugi o tome misle i važno je objektivno stanje stvari. Ja sebe tako ne doživljavam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pa vas su drugi univerzitetski profesori veoma kritikovali zbog nekih stvari koje ste vi uradili u proteklih 15 godina, zar ne? Evo nekoliko primera: Pavle Nikolić vas je kritikovao

zbog vaših pokušaja da produžite desetogodišnji mandat ovog optuženog. Da li se sećate te kritike?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Mandat predsednika uopšte ne traje 10 godina, nego pet godina, prema Ustavu Republike Srbije.

prevodioci: Ispravka prevodioca, radi se o mandatu, a ne o 10 godina.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ono šta vam ja kažem je to da su vas drugi profesori prava kritikovali zbog onoga šta ste vi radili kao profesor prava. Jedan od njih je Pavle Nikolić, da ili ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne znam na šta mislite, na koju kritiku mislite, a u nauci je sasvim uobičajeno da postoji kritika i da postoji kritičko mišljenje. Nauka, uostalom po definiciji i jeste kritičo mišljenje i mi se često ne slažemo jedan s drugim. Zato nauka i ide napred. Kad bi bilo sloge, ne bi bilo napretka. Stajalo bi se u mestu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Daću vam još jedan primer kako biste mogli da predvidite kritike koje ću kasnije da vam uputim. Slobodan Samardžić iz Instituta za evropske studije u Beogradu vas je javno napao i to veoma opširno, zbog zloupotreba Ustava koji ste sami napisali, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja to prvi put čujem. Ja to nikada nisam pročitao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Voleo bih da mi navedete gde i u vezi sa čim i koje sam ja to zloupotrebe Ustava pravio?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodin Najs ukazuje na autora i ukazuje na tekst autora, prema tome bio bi dužan da taj tekst tog autora stavi pred svedoka, ako želi da ge nešto o tome pita.

SUDIJA ROBINSON: Da, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Da i ja ću to da uradim, ali kad za to dođe vreme. želim, naime, da idem hronološki. U ovom trenutku ispitujem tek opis ovog svedoka od strane optuženog, budući da je optuženi rekao da niko nikada nije osporavao stručnost ovog svedoka. Ukoliko svedok želi da to istraži preko noći, ja sigurno mogu da mu dam kopiju tih kritika. On će da pronađe kritiku njega i njegovih ustava u jednom članku objavljenom u časopisu Instituta za evropske studije u Beogradu pod naslovom "Ustavni sistem Savezne Republike Jugoslavije, principi i protivrečnosti". Datum objavljivanja ovog članka nije baš sasvim jasan, u svakom slučaju mogu da mu dam kopiju.

SUDIJA ROBINSON: I treba da mu date kopiju, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, da, hoću, ali vratiću se na to kasnije tokom ovog ispitivanja. Ovo, profesore, dakle možete da pročitate kasnije. Sada, vi ste nam već nešto rekli o vašem istorijatu. Preći ćemo na to malo kasnije, ali idemo sada na to hronološki. Pogledajmo sada Ustav iz 1974. godine. Dok čekamo da se to stavi na grafoskop, želim da vas pitam sledeće: Srbi su smatrali Ustav iz 1974. godine kao nešto šta je naškodilo njihovim interesima, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To nisu smatrali Srbi, nego je to smatrala nauka. Jednodušno je gotovo nauka bila da je Ustav od 1974. godine bio razlog svih kriza u koje je dospela ta jugoslovenska federacija. Dakle o tom Ustavu su podjednako loše mislili i Hrvati i Slovenci i Makedonci. Ustav je bio vrlo kritikovan i ja vam mogu pomenuti nekoliko savetovanja na kojima je ta kritika bila izložena.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Profesore, meni će da bude jako drago ako

uspem da završim unakrsno ispitivanje do kraja sutrašnjeg radnog dana. U izvesnoj meri to je pitanje i u vašim rukama. Ako vam postavim pitanje na koje može da se odgovori kratko i ako budete na takvo pitanje i odgovorili kratko, sigurno ćemo brže da radimo. Dakle imam sada vaš odgovor o Ustavu iz 1974. godine ...

SUDIJA BONOMI: Gospodine Najs, oprostite što vas prekidam. Ovo unakrsno ispitivanje započelo je na jedan dosta antagonističan način iz razloga koje mislim da razumem, međutim takav način ispitivanja može da bude kontraproduktivan. Način na koji ste vi formulisali vaše pitanje, ako želimo da budemo pravični prema profesoru nezaobilazno je doveo do onoga šta je upravo on i odgovorio, jer vi ste pitali za Srbe, a on je odgovorio "ne samo Srbi nego i šire" i, prema tome, ja to mogu da shvatim. Prema tome, ja vas ne kritikujem, ali mislim da Sud treba da interveniše ukoliko se svedok nepravedno kritikuje.

TUŽILAC NAJS: Svakako. Ja sam smatrao da je moje pitanje bilo dovoljno neutralno, ali ako nije bilo ...

SUDIJA BONOMI: Nije bilo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Svakako ću na to da se vratim. Sada ćemo da idemo na sledeći dokazni predmet, dalje od Ustava. Pre toga, profesore, kad je reč o Srbima, tražim da mi odgovorite, dakle, kakvo je bilo stanovište Srba? Tito i drugi rukovodici, za njih se smatralo da su oni pokušavali, na neki način, da podjarme Srbiju. Postojala je ona čuvena fraza "Slaba Srbija, jaka Jugoslavija", da li je to tačno?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa to je obelodanio, tu tezu, makedonski politički prvak, Lazar Koliševski.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jedan od nablžih Titovih saradnika bio je Sloveanc, Kardelj, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I njega načelno smatraju za čoveka koji

nije radio u interesu Srba, pogotovo u vreme donošenja Ustava iz 1974. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja to ne bih tako rekao. Ja imam drukčije mišljenje. Edvard Kardelj nije bio pravnik po obrazovanju, on je u mnogim svojim gledištima bio utopista i ta utopijska rešenja su upravo bila i glavna mana Ustava od 1974. godine, oko čijeg pisanja se on najneposrednije angažovao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: želim da govorim o događajima koji se tiču zločinačkih dela za koja se tereti ovaj optuženi. Međutim, želim da takođe ispitamo vašu ulogu u tome i zato moramo da vas gledamo kao čoveka. Vaša prva knjiga, ako se ne varam, bila je posvećena Kardelju, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne, nikada ja nisam Kardelju posvećivao knjigu. Edvard Kardelj je bio ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, u redu. Dobro. Ako grešim, a ne mogu da vam pokažem taj dokument, onda ja povlačim svoju tvrdnju, u redu. Ako bude potrebno, vratićemo se na to.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Vi mi ga ne možete pokazati zato što tako nešto ne postoji, ali vi ste to već pustili u etar. To je otišlo. Molim vas, tako nešto ne postoji uopšte. Ja knjigu nikada nisam posvetio Edvardu Kardelju. Ja jesam citirao Edvarda Kardelja vrlo često zbog toga što je on bio glavni ustavotvorac u Jugoslaviji, počev od 1946. godine, odnosno od "Fočanskih propisa", pa sve do svoje smrti, zaključno sa Ustavom iz 1974. godine. On je uvek davao ekspozee za Ustav, on je bio glavni ustavopisac i on je bio nosilac i propagator glavnih ideja svih ustava u federalnoj Jugoslaviji, ali ja mu knjigu ...

SUDIJA ROBINSON: Hvala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Mislim da bi bilo dobro kad bismo hronološki pogledali sve ustave. Pogledajmo prvo član 3, 4 i 5 Ustava iz 1974. godine, to se sada nalazi na grafoskopu. Možete li

ovo da pratie na engleskom, profesore?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja mogu, ali imam tekst na srpskom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Imate tekst? U redu. Dobro. Možda će da bude dobro da Pretresno veće ima na umu strukturu definisanu članom 3. Tu piše: "Socijalističke republike su države zasnovane na suverenosti naroda i na vladavani i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi i socijalistička samoupravna demokratska zajednica radnih ljudi i građana i ravnopravnih naroda i narodnosti". Zatim u članu 4 stoji: "Socijalističke autonomne pokrajine su autonomne socijalističke samoupravne demokratske društvenopolitičke zajednice zasnovane na vladavini i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi u kojoj radni ljudi i građani, narodi i narodnosti, ostvaruju svoja suverena prava, a kad je specifično definisano Ustavnom Socijalističke Republike Srbije, u zajedničkom interesu radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti republike kao celine i u republici". Mislim da je ovaj poslednji deo ono šta Sud treba da ima na umu kad bude razmatrao argumente koje ste vi iznosili. Zatim član 5: "Teritorija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ..."

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Da, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja ne razumem da li gospodin Najs vama daje uputstva šta vi treba da uzimate kao argument ili postavlja pitanja svedoku. Šta je pitanje posle ovog citata?

SUDIJA ROBINSON: Čini mi se da sada dolazi do pitanja. Mislim da niste pravedni, jer ste se vi bavili istom metodom: vi ste isto čitali pasuse i nakon toga formulisali vaša pitanja. Sada je 12.15 i čućemo pitanje kada se vratimo nakon dvadesetominutne pauze.

SUDIJA KVON: Ja bih želo da nešto kažem. Gospodine Najs, upravo

sam primetio da dokazni predmet 128 sadrži samo VI poglavlje sporazuma. Proverite to, molim vas.

TUŽILAC NAJS: Da, ova verzija dokaznog predmeta koju ja imam i koju sam pogledao sadrži onaj citat iz nemačkih novina i to možete da nađete na strani 588. To je numeracija strana u ovom dokumentu. Dakle to je kopija dokaznog predmeta kako on danas stoji. Ukoliko iz nekog razloga nije sve ušlo u spis, gospođa Diklić će to još da proveri, vi ćete moći da pronađete dokazni predmet optuženog na strani 588.

SUDIJA KVON: Hvala.

(pauza)

SUDIJA ROBINSON: Izvolite nastaviti, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Samo da završimo sa dokaznim predmetom 128. Gospođa Grejem (Graham) me je podsetila da je dokazni predmet 128 kopija celog teksta sporazuma iz Rambujea prekopirana iz knjige dokumenata "Sukobi na Kosovu, diplomatska istorija kroz dokumente" (The Kosovo Conflicts, A Diplomatic History Through Documents). Prema tome to nije samo VI poglavlje, iako možda to stoji pri vhu te stranice. Mi se nadamo da je to zadovoljavajuća verzija tog sporazuma, ali ćemo na vebsajtu Ujedinjenih nacija da vidimo imamo li nešto bolje ukoliko vi to želite, ali smatramo da je ovo u redu.

SUDIJA ROBINSON: Hvala, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vratimo se na Ustav iz 1974. godine. Profesore, ja se nadam da ćemo Pretresnom veću uspeti da damo odgovarajući okvir koji čine razni ustavi i zakoni hronološkim redom, a kako bih ja onda o tome mogao da kažem ono šta želim. Molim prvo sudskog poslužitelja da vrati stranu kako bismo mogli

da pogledamo i član 2. Molim prethodnu stranu, pri dnu strane, član 2. On glasi: "Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju sačinjavaju Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina, Socijalistička Republika Hrvatska, Socijalistička Republika Makedonija, Socijalistička Republika Crna Gora, Socijalistička Republika Srbija, Socijalistička Autonomna Pokrajina Vojvodina i Socijalistička Autonomna Pokrajina Kosovo koje su u sastavu Socijalističke Republike Srbije i Socijalistička Republika Slovenija". Pogledaćemo još jedan drugi član ovog Ustava, ali sada vrlo kratko, da bismo razumeli ono šta ste vi rekli kako ovo Srbiju dovodi u lošiji položaj. Kad je doneta odluka da Srbija bude sastavljena na taj način? Kako to ide na štetu Srbije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To ide na štetu Srbije tako što su autonomne pokrajine predstavljene u federalnim organima, u svim federalnim organima mimo Srbije, kao posebni entiteti. Na taj način Srbija je prelomljena na tri dela. Oni se ne iskazuju u sastavu delegacije Republike Srbije, nego kao samostalna delegacija u federaciji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro i još jedna stvar koju ću da pogledam, možda smo to već gledali, to je član 5. Molim da se član 5 stavi na grafoskop. Pri dnu strane, levo, stoji: "Teritorija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije je jedinstvena i sačinjavaju je teritorije socijalističkih republika. Teritorija može da se menja bez pristanka republike, a teritorija autonomne pokrajine bez pristanka autonomne pokrajine. Granica Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ne može da se menja bez saglasnosti autonomnih pokrajina. Pokrajine Socijalističke Federativne Jugoslavije ne mogu da se menjaju bez saglasnosti republika i autonomnih pokrajina". Znači da su oni koji su pisali Ustav 1974. godine odlučili da autonomne pokrajine moga da imaju dosta široka ovlašćenja, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: One imaju široka ovlašćenja, one imaju sve attribute države. One imaju ustvotvornu vlast, zakonodavnu vlast, upravnu, sudsku, imaju svoj Ustavni sud.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je bila odluka zakonodavaca iz 1974.

godine. I još jedna stvar, kako bi Sud brzo dobio sveobuhvatnu sliku, pogledajmo sada odgovarajući Ustav Srbije iz 1974. godine. To je dokazni predmet 526, tabulator 1. Pogledajmo malo i to. Vidite da svi ovi ustavi imaju preambule što će možda biti interesantno da se pogleda. Na primer, na drugoj strani vidite preambulu, piše paragraf 7, to je, dakle, Ustav Srbije: "Pokrajine su autonomne, socijalističke, samoupravne, demokratske društveno političke zajednice sa posebnim nacionalnim sastavom i drugim specifičnostima". I zatim u paragrafu 8, treći red, kad se govori o odlučivanju, kaže se "Solidarnost i uzajamnost i ravnopravno učešće republika i autonomnih pokrajina u organima federacije u skladu sa Ustvom". Dakle, profesore, ta ovlašćenja uznemiravala su Srbe i Srbiju, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne znam na koja ovlašćenja mislite.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajmo, dakle, pasus 8 iz preambule. Pročitaci ga ponovo. "Radni ljudi, narodi i narodnosti Socijalističke Republike Srbije odlučuju u federaciji na načelima sporazumevanja republika i autonomnih pokrajina, solidarnosti i uzajamnosti, ravnopravnog učešća republika i autonomnih pokrajina u organima federacije u skladu sa Ustavom". Dakle za donošenje odluka tražilo se da se one donose sporazumno uz ravnopravno učešće autonomnih pokrajina i to je jedan od stvari koja se nije sviđala Srbima u Srbiji, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To je upravo značilo da se Republika Srbija svela na prostor između pokrajina. Srbija je tamo gde nisu pokrajine, jer se pokrajine, kao samostalni subjekti, iskazuju u federaciji. Na taj način Srbija nije ravnopravna sa ostalim republikama, jer se ne iskazuje kao celina u federaciji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim sudskog poslužitelja da okrene još jednu stranicu iz Ustava Srbije, možda ćemo kasnije na to da se vratimo, član 146 i 147. U članu 146 Ustava Srbije stoji sledeće: "Jezici naroda i narodnosti i njihova pisma su jednaka. Pripadnici narod-

nosti", vi ste nam objasnili razliku između naroda i narodnosti, "pripadnici narodnosti u skladu sa Ustavom i Statutom imaju pravo na upotrebu svog jezika i pisma u ostvarivanju svojih prava i dužnosti kao i u postupku pred državnim organima i organizacijama koje vrše javna ovlašćenja". I zatim u članu 147: "Pripadnici drugih naroda i narodnosti imaju pravo na nastavu na svojim jezicima u školama i drugim ustanovama za obrazovanje, u skladu sa zakonom i statutom opštine". Dakle, to su prava garantovana Ustavom Srbije: prava na upotrebu jezika u obrazovanju.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, upravo je tako.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sada kada pogledamo kako su se ti ustavi razvijali, otkićemo da su ta prava na obrazovanje ograničena kad je reč o kosovskim Albancima. Da li to prihvatate?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dokle mi to ne dokažete, ne mogu da prihvatim.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Treći ustav iz ova tri ustava koji sada želim da komentarišem, taj ustav nemamo u istom formatu kao i ove druge ustave, međutim taj Ustav imamo u dokumentu koji je, u ovom trenutku, označen za identifikaciju. Profesore, postoji jedna publikacija pod naslovom "Kosovo, pravo i politika". To je objavio Helsinški komitet za ljudska prava u Srbiji. Da li vam je poznat taj dokument?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro. Časni Sude, tražim od vas da u ovom trenutku pogledate samo one delove ovog dokumenta koji navode ustav i druge odluke, a koje nemam pri ruci u ovom obliku. Možda ćemo moći da vidimo da li se situacija poboljšala pri kraju svedočenja ovog svedoka. Taj dokument sadrži i izvesnu manju količinu komentara, ali i izvode, ne cele verzije, nego izvode iz ovih dokumenata koji nas zanimaju. Dokument koji će da nam bude od najveće pomoći objavljen je na engleskom i srpskom. Pogledajte, molim vas, prvo indeks, videćete da je prvi deo indeksa strana 8 do

74 na srpskom, a na sledećoj strani imamo engleski, pa opet srpski, pa opet engleski. Dakle ako pogledamo relevantan ustav koji nemam u drugom obliku, moramo da odemo na stranicu 39. Molim svedoka da pogleda stranicu 38 na njegovom jeziku. Ovde vidimo preambulu Ustava Kosova iz 1974. godine. Nećemo sada da čitamo taj deo dokumenta. Zatim okrenite, profesore, stranicu 40, a Pretresno veće treba da okrene stranicu 41, da, molim isto to i na grafoskop. Tu vidimo opšte odredbe koje su na snazi, na Kosovu i u članu 4 stoji: "Narodi i narodnosti u Socijalističkoj Autonomnoj Pokrajini imaju jednaka prava i obaveze. Da bi se osigurala jedankost naroda i narodnosti, pravo na slobodan razvoj i izraz nacionalnih posebnosti, jezika, kulture, istorije i drugih atributa biće zagarantovani". Zatim u članu 5 stoji: "U Socijalističkoj Autonomnoj Pokrajini Kosovo garantuje se jednakost albanskog, srpskog, hrvatskog i turskog jezika i pisma. Sprovođenje ovog principa reguliše se ovim Ustavom i Statutom pokrajine". Dakle, profesore, vidimo sada da u Ustavu SFRJ i u Ustavu Srbije postoje opšta prava u vezi sa jezikom i obrazovanjem, a u Ustavu Kosova vidimo da se konkretno identifikuje jednakost prava za albanski, srpsko-hrvatski i turski jezik i pismo. Da li je to tačno?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, to je sasvim prirodno, jer najvećeg stepana opštosti je federalni Ustav, manjeg stepan republički, a najkonkretnije ustav pokrajine, jer on važi na teritoriji pokrajine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ustavnim promenama svih ustava iz 1974. godine i, ispravite me ako grešim, ustavne promene trebalo bi, dakle, da počnu od vrha, na saveznom nivou, savezna Vlada bi trebalo da donese odluke o promeni Ustava, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Savezna država odlučuje o promeni, odnosno federalna država odlučuje o promeni federalnog ustava, a promena federalnog ustava povlači za sobom promene ustava republika o pokrajina.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, onda postoji jedan opšti uslov koji

traži da svi ti ustavi budu harmonizovani i to u skladu sa ustavnim promenama na federalnom nivou. Da li je to tačno?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, idemo sada malo brže kroz istorijat pre nego što dođemo do vašeg ličnog učešća. Bavili smo se kratko "Plavom knjigom" i sada na nju neću da se vraćam. To je bio dokazni predmet Odbrane tabulator 6 i to je publikovano negde u martu 1977. godine. Da li sam u pravu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, u pravu ste.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Autor tog teksta je, ako se ne varam, u srodstvu sa suprugom optuženog, da li je to tačno, čisto kao jedna istorijska činjenica.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Prvo, tekst je tada publikovan, ali ne za javnost, nego kao radni materijal, a autor tog teksta nije jedan, ima ih više. Ako hoćete, ja vam ih mogu nabrojati. Nijedan nije u srodstvu, koliko ja znam, sa suprugom gospodina Miloševića.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, nećemo na tome da se zadržavamo. Vi, profesore, sigurno znate da Tužilaštvo u ovom Predmetu nema nikakvog interesa da raspravlja šta je bilo pravo, a šta nije u ustavnim debatama, čak ni o tome šta je bilo pravo, a šta ne sa svakom od strana. Nas zanima istorijat kao kontekst našeg postupka. Prema tome, ako pogledamo tu "Plavu knjigu" i mislim da ste vi rekli da ste je dobili od Mihaila Markovića, možemo da zaključimo da su već 1977. godine Srbi izražavali svoje nezadovoljstvo odredbama Ustava iz 1974. godine.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Prvo moram da vas ispravim, knjigu sam dobio od akaremika Koste Mihailovića, a ne od akademika Mihaila Markovića, a drugo, ne Srbi, to je bilo radno telo Predsedništva, tadašnjeg Predsedništva Socijalističke Republike Srbije. U tom radnom telu su bili, kada insistirate na toj "Plavoj knjizi", profesor Najdan Pašić sa Fakulteta političkih nauka, profesor Radoslav Ratković sa Fakulteta političkih nauka, Veljko Marković

koji je bio generalni sekretar Skupštine, zatim Milivoje Drašković koji je bio sekretar, odnosno ministar za zakonodavstvo, Nikola Stanić, koji je bio šef Kabineta Predsedništva, predsednika Predsedništva Republike Srbije i Milan Radonjić koji je bio član u Predsedništvu. To je bilo, ta komisija je bila formirana 1975. godine kada gospodin Milošević uopšte nije bio na političkoj sceni, nije bio javna ličnost.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja to prihvatam, nisam sugerisao ništa drugo. Pomozite mi, molim vas, u vezi s ovim. Kosovski Albanci koji su dobili ta ovlašćenja Ustavom iz 1974. godine, jesu li i oni izražavali nezadovoljstvo tim Ustavom ili je nezadovoljstvo dolazilo samo iz Srbije?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Razume se da su i oni izražavali nezadovoljstvo i 1981. godine, oni su digli oružanu pobunu, jer oni nisu bili zadovoljni time da budu autonomna pokrajina, oni su hteli da budu država. Oni nisu bili zadovoljni rešenjem Ustava iz 1974. godine. Zato su i digli pobunu 1981. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Podelimo ovo na dva dela. Ja sam nameravao da dođem do događaja i incidenata iz 1981. godine, ali nije se uopšte radilo o tome da su kosovski Albanci izražavali svoje nezadovoljstvo s obzirom na ovlašćenja i ingerencije koje su imali. Dakle nije se radilo o tome da su oni izražavali nezadovoljstvo u vezi s tim da je to nedovoljno, oni su jednostavno govorili da žele više, da li je to tačno?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Oni su želeli Kosovo republiku i njihova osnovna parola na demonstracijama i pobunama je bila "Kosovo Republika" (Kosova Republike).

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Doći ćemo do demonstracija iz 1981. godine, ili šta god da su bile. Pre svega, recite nam da li ste vi tada bili uključeni na bilo koji način?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne znam gde mislite da sam bio

uključen, u javni život ili ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre svega da li ste bili u Prištini kada se desio incident?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne, ne, nisam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne, u redu. Da li ste imali bilo kakvu funkciju, u smislu predavanja, bilo na Kosovu ili u samoj Prištini?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nisam nikada. Samo sam jednom 1999. godine, 16. januara, bio član jedne komisije za odbranu jedne doktorske disertacije. I to je bilo sve moje učešće u obrazovnom smislu, odnosno na Univerzitetu u Prištini (Univerziteti i Prishtines).

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle vaša saznanja o događaju iz 1981. godine su, u stvari, saznanja kojima raspolaže bilo ko drugi, bilo ko ko je čitao novine, gledao televiziju ili slušao radio?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Apsolutno. Dakle ja tu imam samo saznanja koja su bila dostupna svim građanima, s obzirom da je od onda prošlo više od 20 godina i ta saznanja više nisu pouzdana, to su samo sećanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Evo samo da osvežimo pamćenje sudija vezano za dokaze koji su izneti. Radi se o demonstracijama koje su započete navodno zbog pritužbi studenata na kvalitet hrane, a onda se zatim to razvilo u nešto drugo, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako je to bilo u sredstvima informisanja predstavljeno. Ja nisam autentičan poznavalac tih stvari, jer ništa nisam video svojim čulima, ništa nisam opazio ja neposredno, nego sam saznao posredno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ne znam da li me sećanje dobro služi, ali

koliko se ja sećam profesor Marković uopšte nije svedočio o demonstracijama na Kosovu 1981. godine.

SUDIJA ROBINSON: Ali, po mom mišljenju, to potpada pod područje njegovog svedočenja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zahvalan sam na komentaru, ali idemo dalje. Od 1980. godine do 1985. godine, vi ste postali redovan profesor na Pravnom fakultatu u Beogradu, a pre toga ste bili vanredni profesor, da li je to tačno?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jeste, ja sam prošao, rekao sam vam, sva zvanja: bio sam asistent pripravnik, asistent, docent, vanredni profesor i na kraju, redovan profesor.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A zatim, 1986. godine, onako kako ste nam objasnili, postali ste član Komisije za ustavna pitanja u Narodnoj skupštini Republike Srbije. Kako se postaje član te komisije? Da li je bilo potrebno, da li je bilo nužno da se bude član Saveza komunista?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam to postao kao predstavnik struke i bili smo pozvani zajedno u Skupštinu Srbije od strane tadašnjeg potpredsednika Skupštine Branislava Ikonića, akademik Miodrag Jovičić i ja. Nas dvojica smo bili tada zamoljeni da svojim stručnim znanjima pomognemo u radu komisije. Akademik Jovičić se vrlo brzo razočarao u rad komisije i on je otišao, ali je mene zamolio da, kao mlađi, da kao čovek koji ima više strpljenja i nerava ostanem i da se započeto delo završi. Akademik Jovičić nikada nije bio član Saveza komunista.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A da li ste vi bili?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja jesam, bio sam član Saveza komunista.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Od koje godine?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Od 1965. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste bili aktivan učesnik u Savezu komunista od 1965. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne, ja nikad nisam imao ni jednu, ni jednu funkciju, nisam čak imao ni funkciju na nivou fakulteta, je li, Pravnom, ja sam bio samo, jednostavno, član.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kako je moguće da ste onda bili pozvani da se aktivno uključite u politiku u to ključno vreme, dakle 1986. godine?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja ponavljam, ja se nisam uključio u politiku 1986. godine. Ja sam se uključio u stručni rad, u rad Ustavne komisije, a u politiku sam se uključio aktivno tek 1992. godine kad sam izabran za saveznog poslanika, za poslanika federalnog Parlamenta i aktivno sam učestvovao u politici do 2000. godine, kada sam se, kao što sam objasnio na početku, trajno povukao iz politike i posvetio samo svom akademskom poslu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zamolio bih da sada pogledamo jedan tekst koji ste vi napisali, mislim da je datum septembar 1988. godine. Naslov je "Ustav naroda".

prevodioci: Prevodioci nemaju dokument.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dok se deli ovaj dokument učesnicima, hteo bih da kažem da će Pretresno veće da se seti da je 1986. godine napisan čuveni "Memorandum". Recite nam kada ste vi saznali za postojanje "Memoranduma"?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa, verujte, ne bih mogao sada baš tačno da lociram vreme, ali onda kada je cela stvar bila izložena u štampi. Pre toga ja to, razume se, uopšte nisam znao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A vaše učešće u politici, odnosno približno u politici, bilo je isključivo ograničeno na vaš rad, odnosno članstvo u ovoj komisiji koja se bavila ustavnim pitanjima, da li je to tačno,

ako sam vas dobro shvatio?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dobro ste me shvatili, isključivo, ja ni jednu javnu funkciju nisam imao do 1992. godine. Ja sam bio samo član Komisije za ustavna pitanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hteo bih da pogledamo brojne stvari koje ste vi napisali u ovom tekstu iz 1988. godine. Na prvoj stranici, nekoliko reda od početka, stoji sledeća rečenica: "Do nedavno reč političkih i naučnih radnika u Srbiji nije bila kadra da proizvede bar jednu suštinsku promenu. Do skora se činilo ..." Oprostite, da li ste našli taj deo? Mislim da bi to trebalo da bude na prvoj stranici.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Počinje u trećem redu, na prvoj stranici, poslednja reč je "do nedavno", samo stoji "do ne", treći red na prvoj strani srpskog teksta.

SVEDOK MARKOVIĆ: A da, našao sam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako biste to mogli da pročitate u sebi, sledeća rečenica glasi: "Oni koji su radili u politici, koji su imali iskustvo, dakle politički radnici, ustavnu borbu prvenstveno su doživljavali kao borbu za lični prestiž i pozicije, pa su moć koju su imali za formalno iniciranje ustavnih promena trošili više na očuvanje svoje političke karijere, nego o suštini same stvari". Mi smo čuli da se spominje naziv "birokratska revolucija". Pomozite mi sada: na osnovu paragrafa koji sam pročitao iz ovog vašeg teksta, da li vi tu, u stvari, to opisujete?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja nisam mogao da nađem drugi deo koji ste pročitali, ali iz ... Šta hoću da kažem ja ovde? Da je to bilo prvi put da se u promene ustava uključuju aktivno predstavnici struke i nauke. Sve dotle, uključujući i Ustav od 1974. godine, promena ustava i priprema ustava se odvijala iza zatvorenih vrata. To su uvek radili politički ljudi i glavni politički čovek koji je upravljao

promenama ustava bio je Edvard Kardelj.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Robinson.

SUDIJA ROBINSON: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Greška je na kraju pitanja gospodina Najsa, kaže: "Mi smo čuli da se spominje naziv 'birokratska revolucija'", pretpostavljam da je hteo da kaže, da upotrebi termin "antibirokratska revolucija".

TUŽILAC NAJS: Da, upravo tako, zahvalan sam optuženom što me je upozorio da sam to pogrešno rekao.

SUDIJA ROBINSON: Eto, gospodin Najs vam je zahvalan, gospodine Miloševiću.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle ovaj paragraf koji sam pročitao, iako ste imali poteškoća da ga nađete, da li se u tom paragrafu, u stvari, opisuje antibirokratska revolucija?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja ne znam na koji paragraf mislite, ja to uopšte ne mogu da nađem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Mogu li ja da pomognem?

SVEDOK MARKOVIĆ: Ja bih vam bio zahvalan.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Sedmi red odozgo, posle ovog broja 1968. godine, 1974. godina, počinje taj citat gospodina Najsa: "Politički radnici ustavne borbe prvenstveno su doživljavali kao borbe za lični prestiž". Sedmi red odozgo, na samom početku.

SVEDOK MARKOVIĆ: Ne, ja to uopšte, ova rečenica ne daje uopšte povoda za tvrdnju da se ovde izlaže program antibirokratske revolucije. Ovde se jednostavno daje prosta konstatacija da politički

ljudi prvi put uključuju u jedan ovako važan posao, kao što su promene ustava, stručne ljude, ljude iz nauke i struke. To je bio i razlog što se toliki broj stručnih ljudi aktivirao u to vreme, tih godina. To je bio i razlog što sam i ja, evo imao blizu 50 godina i tek sam se tada uključio u javni život, jer je tak tada mogla da se čuje reč nauke i struke. Dotle se išlo u zatvor ili ste bili udaljeni iz nastave, ako biste nešto rekli protiv ustava i protiv rešenja sadržanih u ustavu. Ja sam rekao, 1971. godine zabranjen je časopis, profesor Mihailo –urić je otišao u zatvor, a pet nastavnika su bili udaljena iz nastave.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, pogledajmo sledeći paragraf iz teksta iz 1988. godine, kako ste vi videli istoriju tada. "Naučni radnici, mada je nauka proglašena subjektivnim faktorom našeg društvenog sistema, imali su znanje i pravilno razumevanje stvari, bar oni koji se nisu upregli u jaram političkih radnika, ali oni ni ranije, kao ni sada, nemaju stvrnu moć da pokrenu ustavne promene. Zahvaljujući promenjenom odnosu političkih snaga kada je reč o ustavnim promenama i uopšte novoj političkoj klimi, politički i naučni radnici, svaki delujući u svojoj oblasti, od momenta kada je predlog za promenu Ustava Srbije formalno podnet, pripremili su teren za reč naroda o ustavnim promenama". Da li ovaj paragraf koji je napisan 1988. godine delimično odražava ulogu koju je odigrao "Memorandum" SANU u pokretanju političkih promena?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: U ovoj rečenici ja uopšte nisam imao na umu "Memorandum" SANU, ja sam samo imao u vidu tu činjenicu da su rasprave o ustavu postale transparentne. Da su građani, širi slojevi građana, prvi put mogli da čiju koje su dileme u vezi sa ustavom, koji su mogući pravci rešenja ustavne krize. Dakle u tom smislu stavovi naučnih radnika postali su dostupni širokoj javnosti. Dotle ste mogli da delujete samo u naučnom časopisu i da ne budete kritični prema važećim ustavima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vašim učešćem u radu komisije, da li ste vi saznali daleko više o politici i da li ste uspeli da shvatite na koji način, u stvari, politika funkcioniše?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa ja sam u politici učestvovao u ovom stručnom delu, svom delu. Dakle sve vreme dok sam bio u politici, ja sam radio stručan posao, dakle, bavio sam se pravom. U Vladi sam bio zadužen za zakonodavstvo i pravni sistem. Kad sam bio poslanik u federalnom Parlamentu, bio sam predsednik Komisije za ustavna pitanja. Dakle u politici sam radio struku, nisam obuhvatao nešto što je mimo struke, tako da nemam baš punu predstavu, je li, o moćima politike.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pa možda ću uskoro da vas osporim u vezi sa tim. Kada ste napisali ovaj tekst iz 1988. godine, onaj incident na Kosovu Polju (Fushe Kosove), dakle kada je optuženi održao govor, mediji su o tome izveštavali. Da li se vi sećate toga?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa ja se sećam te opšte poznate rečenice, je li, a celog konteksta se ne sećam, niti sam bio prisutan, niti su mediji opisivali detalje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi znali i da li ste vi u ovom tekstu, u stvari i pisali o razvoju ... Evo, korišću jedan neutralni termin, "direktna akcije", kako bi se pokrenule, odnosno ostvarile političke promene?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nisam. Ovo je jednostavno pogled stručnjaka na ustavni problem koji je tada postojao u Republici Srbiji. Nikakvo ovo nije bilo obraćanje javnosti, nego je jednostavno bilo izlaganje jednog stručnog gledišta.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pogledajmo sledeći deo. U engleskom stoji sledeći tekst, počinjem rečenicom koja na engleskom počinje "i po svemu sudeći", dakle rečenica koja počinje rečima "i po svemu sudeći". I dalje smo na prvoj strani vašeg teksta. "I, po svemu sudeći, ono šta nije pošlo za rukom njima, a u vezi sa ustavnim promenama, na putu je da postigne narod spontanom akcijom. To

je najbolji dokaz koliko je ustavno pitanje sazrelo za rešavanje. Ima li idealnijeg vršenja ustavotvorne vlasti u demokratiji od njenog spontanog preuzimanja u ruke naroda? Danas u Srbiji ustavotvornu vlast počinje da vrši sam narod. Njeni formalni vršioci rizikuju da izgube legitimitet ako u pisani ne pretoče ovaj živi narodni ustav. Danas je cela Srbija jedan konvent, jedna spontano sazvana i stalno zasadajuća Ustavotvorna skupština, a u kojoj narod neposredno i bez ikakvih posrednika i tumača njegovih želja sam piše svoj ustav, kao delo samoodređenja naroda". Dakle u ovom paragrafu vidimo da se spominju reči "spontano", "spontana akcija", a takođe da se spominju i ustavne promene. Da li ste vi tada na jedan naučan način, u stvari, opravdavali i doprineli onom šta sam ja neutralno nazvao "direktnom akcijom", odnosno upotrebu sile.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne, ja sam ovde konstatovao jednu činjenicu koju ni jedan demokrata ne može da ospori, a to je da ustavotvorna vlast bude u rukama naroda, da ustav bude izraz volje naroda. Uostalom, najdemokratskiji put usvajanja ustava je usvajanje ustava na ustavnom referendumu. Ovo je bio jedan neformalni referendum. Bila je unisonost u pogledu toga u kom pravcu treba promeniti Ustav iz 1974. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovaj tekst je objavljen septembra 1988. godine. U narednih nekoliko meseci je usledila ona čuvena "jogurt revolucija", toga se sećate, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Sećam se.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Revolucija je nazvana "jogurt revolucija" zato što su svi demonstranti u Vojvodini, koji su srušili vlast Vojvodine, imali jogurt za ručak i bacali su taj jogurt i oni su tvrdili da se radi o organizovanoj grupi. I to je razlog zbog čega se to i naziva "jogurt revolucijom". Zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Verujte, taj detalj mi je nepoznat, ali za termin "jogurt revolucija", znam. A zašto se zove "jogurt revolucija", evo, to sam od vas čuo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja vam sugerišem da ste vi tada dosta usko bili uključeni u politiku, bilo preko ove komisije ili na drugi način, budući da ste ovde pisali o validnosti direktne akcije. Dakle to je ono šta vam ja sugerišem. Da li to prihvatate ili ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Apsolutno ne prihvatam. Jednostavno moje mišljenje je posledica slobode mišljenja i slobode naučnog stvaralaštva. To je moje mišljenje i ja koristim svoju ustavnu slobodu.

SUDIJA BONOMI: Hteo bih da postavim jedno pitanje. Prva rečenica koja vam je citirana iz ovog poslednjeg pasusa: "Po svemu sudeći, ono šta nije pošlo za rukom njima u vezi sa ustavnim promenama, na putu je da postigne narod i to spontanom akcijom". Recite nam šta to znači?

SVEDOK MARKOVIĆ: To je značilo to da je na mnogim skupovima, spontanim skupovima, bilo izražavano to uverenje da je Srbija dekomponovana, da je rastavljena na tri posebna dela, da se suzila na prostor između pokrajina, da ne ostvaruje pravo na samoorganizovanje, dakle svest u širokim slojevima je narasla zato što je cela stvar doterana do apsurdna. Pokrajine su se okrenule protiv Republike Srbije u čijem su sastavu bile, tako da su predstavljale Srbiju drukčije u federaciji od same delegacije Srbije, a koja je bila svedena na uže područje. Pošto je već 14 godina bilo primene Ustava, to je bilo dovoljno da svest u narodu sazri koliko je to rešenje apsurdno i koliko je nepravilno ustavno rešenje.

SUDIJA BONOMI: Uz svo dužno poštovanje, čini mi se da to nije odgovor na moje pitanje. Ponovo ću to da pročitam: "Po svemu sudeći ono šta nije pošlo za rukom njima u vezi sa ustavnim promenama, na putu je da postigne narod spontanom akcijom". To mi se ne čini kao referenca na neke poglede, već referenca na akciju i govori se o tome da u prošlosti akcija nije preduzimana, odnosno da je to neuspešno sprovedeno.

SVEDOK MARKOVIĆ: U prošlosti je, verovatno iz političkog oportunitizma, tolerisano rešenje koje je bilo u Ustavu od 1974. godine, saveznom Ustavu koje je još više do apsurdna dovedeno u Ustavu Republike Srbije od 1974. godine. Dakle u tom smislu, toj političkoj garnituri koja je tada bila na javnim funkcijama, nije pošlo za rukom da promeni to rešenje, verovatno, kao što rekoh, iz političkog oportunitizma. E onda je usledila spontana akcija naroda, stanovnika, protiv takvog rešenja. Spontana akcija u tom smislu da je bilo skupova, da je bilo okupljanja ljudi, da je bilo protesta, a uz to je bio jednodušan stav i nauke da je rešenje u Ustavu Republike Srbije, *non plus ultra*, to je rešenje koje nikad svet nije ugledao. Prvi put je ono došlo do izražaja u tom Ustavu.

SUDIJA BONOMI: Hvala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sledeći pasus od ukupno četiri pasusa koja želim da pogledamo u vašem članku nalazi se na našoj strani 4, ali za vas, profesore Markoviću, to je stranica 1181, donji desni ugao, drugi red s vrha. Na engleskom je to pri sredini. Tu piše: "Nema ostvarenja onog šta narod sada traži bez radikalnih ustavnih promena, a nužne su samo dve takve promene. Prva da se pokrajine svedu na istinske autonomne jedinice sa autonomnim delokrugom utvrđenim u Ustavu Srbije, dakle oduzimanje pokrajinama svih atributa državnosti. Druga, da se prekine svaka neposredna institucionalna veza pokrajina s federacijom koja uslovima kosensualnog federalizma znači davanje potpuno jednakog glasa jednoj Srbiji i dvema pokrajinama u federaciji, gde, dakle, Srbija ima 'minus jedan' glas." Znači vi ovde, u ovom članku, izražavate, ako mogu to da vam sugerišem, jedan najekstremniji stav za Kosovo, to jest da ono mora da izgubi sve atribute državnosti.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja ne znam gde vi vidite da ja ovde uopšte spominjem Kosovo. Nađite mi reč "Kosovo".

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hoćete li da kažete da vi niste mislili na Kosovo i Vojvodinu kad ste ovo napisali?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tako da, tako da. I na Vojvodinu, a ne samo na Kosovo. Pri čemu i jedan i drugi stav je truizam u nauci ustavnog prava. Opšte mesto u nauci ustavnog prava. Za razliku od federacije, od federalne jedinice u federaciji, nadležnost autonomne jedinice se taksativno nabraja, a ne generalnom klauzulom. I drugo, za razliku od federalne države u kojoj federalne jedinice imaju pravo paricipacije u radu federalnih organa, autonomne jedinice to pravo nemaju i to je tačka razlikovanja federalne države od države sa teritorijalnom autonomijom. To je opšte usvojeno mesto u nauci ustavnog prava. Pomenuću vam jednog stranca, profesor Pjer Baktet o tome izričito govori u svom "Ustavnom pravu" kad nabraja takozvana merila federalne države. Jedno od merila je participacija koje je svojstveno samo federalnoj državi i ni jednom drugom obliku decentralizacije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dva pitanja, pre nego što zaboravim. Mislim da ste juče u vašem iskazu rekli da je Vojvodina, baš kao i Kosovo, da su u Vojvodini, baš kao i na Kosovu, ljudi na neki način tražili separatizam. Jeste li vi to juče rekli?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Jesam, ja sam čak juče rekao da su u tome bili glasni i agresivniji tadašnji predstavnici političkih ljudi u Vojvodini. Što je opet dokaz, s obzirom da u Vojvodini većinu ima srpsko stanovništvo, gde vodi ovakav položaj autonomnih pokrajina kakav je bio u Ustavu od 1974. godine. U Vojvodini apsolutnu većinu stanovnika imaju Srbi, pa je i ona težila separatizmu, isto kao i Kosovo, u kojem većinu imaju pripadnici jedne narodnosti, kako je govorio Ustav od 1974. godine, odnosno nacionalne manjine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zaustavimo se ovde na trenutak. Recite mi, molim vas, kako bih ja to mogao da pronađem i potvrdim tačnost onoga šta ste rekli, recite mi koji je to vojvođanski političar ili politička stranka ili na kom su političkom događaju izraženi zahtevi Vojvodine prema separatizmu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Tada nije bilo političkih stranaka, u to vreme nije bilo višestranačkog sistema. To su svi ljudi koji su u to vreme bili na javnim funkcijama u pokrajini i ja sam u naučnim časopisima, u dnevnim novinama, na sastancima Ustavne komisije bio svakodnevni svedok njihovog takvog istupanja i njihovih takvih stavova. Verujte, da spomenem imena, možda bih napravio neko ogrešenje, neko ime ne bih spomenuo, neko koje nije toliko važno bih spomenuo, to se ipak dešavalo pre dve decenije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, ukoliko se dosetite nečega šta pokazuje da je ono šta ste rekli tačno, biću vam zahvalan ako mi to kažete. Sada bih se vratio na moje prethodno pitanje. Vi, kao akademik, ste rekli da ste zauzeli stav suprotan tadašnjim ustavnim ovlašćenjima i pravima obe pokrajine i to je jedan veoma ekstreman stav, zar ne, jer vi ste rekli da njima treba oduzeti sva prava koja im je dao Ustav iz 1974. godine.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Dve su greške u vašem pitanju, materijalne greške. Prvo ja nisam akademik, niti sam ikada rekao ovde da sam akademik, a drugo, nisam rekao da im se oduzmu sva autonomna prava, što i piše ovde, nego da im se oduzmu atributi državnost. Evo, vidite u zagradi. Dakle oduzimanje pokrajinama svih atributa državnosti. Prema tome, dve ste materijalne greške napravili u pitanju koje ste mi postavili.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, preskočićemo sada jedan pasus i idemo na poslednji. To je na našoj stranici 6, a vašoj stranici 1182. U vašoj verziji to je negde sedam redova na gore, od kraja velikog paragrafa na toj strani. Molim da se na grafoskop stavi tekst pri sredini stranice, počinje rečima "U uslovima...". Dakle, "u uslovima takve ustavne izolacije pokrajina od Republike Srbije, prirodno je da Albanci na Kosovu postave zahtev 'Kosovo - republika', da zahtevaju za sebe albansku državu na Kosovu, jer su na tom samodovoljnom prostoru, snabdevenom svim državnim funkcijama većina, a Srbi i ostali nealbanski narodi, znatna manjina. Na takve zahteve Albance na Kosovu, one koji to traže, inspiriše upravo postojeće ustavno ure-

đenje Srbije. Teško bi se takvi zahtevi mogli postavljati da je Srbija na celom svom području konstituisana kao jedinstvena država". Profesore, vi u ovom šta sam pročitao priznajete da su ta ovlašćenja zakonodavci dali u skladu sa zakonom i da se teško mogu kriviti Albanci da traže ono šta traže.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne, ja u ovom pasusu samo govorim to da takva ustavna rešenja podstiču, inspirišu separatizam. Dakle vrlo je mala razlika da se dokine razlikovanje pokrajina od republike i da pokrajina postane republika. A to je upravo bio centralni zahtev kosmetskih Albanaca, evo, videli smo u Ustavnoj deklaraciji (Deklarata Kushtetuese per Kosoven si njesi e pamvarur dhe e barabarte ne kuader te federates (konfederates) Jugoslave si subjekt i barabarte me njesite tjera ne federate (konfederate)). Oni hoće da budu čestica, federalna jedinica federalne države, a ne autonomna jedinica u okviru federalne jedinice Srbije.

TUŽILAC NAJS: Molim da se ovaj članak uvrsti u spis.

SUDIJA ROBINSON: Da.

TUŽILAC NAJS: Ukoliko budemo radili samo uobičajeno vreme, imam još jedno pitanje, a ako možemo da radimo i duže, imam celu jednu temu.

SUDIJA ROBINSON: Samo jedno pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Profesore, ja sada istaržujem u kojoj ste vi meri bili blisko umešani u politiku. Zanima me jedna stvar. Vi ste nam prošle nedelje rekli da ste osim Ustava za Srbiju i Saveznu Republiku Jugoslaviju napisali još jedan ustav, ali ste onda rekli da vam Zakon o službenim tajnama ne dozvoljava da nam kažete koji je to ustav. Dobro, recite nam, bez obzira na to o kojoj se zemlji radi, da li zaista postoji Zakon o službenim tajnama koji kaže da ljudi koji su radili na nacrtu ustava ne smeju da se identifikuju?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Prvo, ja nisam kazao da sam ja napisao te ustave i videli ste iz pitanja koja su bila, ja sam učestvo-
vao u pisanju tih ustava. Dakle nisam ih ja napisao kao svoje
autorsko delo, ja sam samo ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zaustavimo se ovde na trenutak. Vi ste
nam prvog dana vašeg svedočenja rekli da ste dva napisali sa
drugim ljudima, a od kojih je jedan Borivoje Rašuo. Recite mi, molim
vas, jeste li spremni da kažete Pretresnom veću u pisanju kojih
ustava ste učestvovali?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ne znam otkud vam ime
Borivoje Rašuo. Prvi put čujem sada to. Ja to ime uopšte nisam
spomenuo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, recite nam, molim vas, koji su to
bili ustavi?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja sam učestvovao tako što sam
bio član dve komisije za pripremu Ustava Republike Srbije i Savezne
Republike Jugoslavije, a učestvovao sam samo u formulisanju
revizionih odredaba Ustava Republike Crne Gore. Dakle ono idejno
rešenje i formulaciju tog Ustava sam dao kao i predložio rešenje za
raspuštanje Skupštine Republike Crne Gore. A dozvolite, ne znam od
kakve je to važnosti kakav je moj opus i šta sam ja radio i pisao?
Kakvog to značaja ima za ovo suđenje? Ja, jednostavno ... Zna-
te, ustav je vrlo delikatna stvar. Ustav usvaja Skupština, a ja sam samo
stručnim svojim znanjima pomogao da se formuliše, a Skupština je
posle usvojila ustav. Prema tome, niko ne može reći da je ustav nje-
govo delo, ustav je delo Skupštine, a ja sam pomagao u pisanju, u
formulaciji ustavnih odredaba. Prema tome, vrlo je pretenciozno
reći, "ja sam doneo ustav". Ustav donosi Skupština.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, učestvovali ste u izvesnoj meri i u
pisanju crnogorskog Ustava. Recite mi jeste li učestvovali u pisanju
ustavnih dokumentata za Republiku Srpsku?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Nisam nikad.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Za Republiku Srpsku Krajinu?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ustav Republike Srpske odnosno Bosne i Hercegovine je sastavni deo Dejtonskog sporazuma (Dayton Accord). Prema tome, bilo bi vrlo pretenciozno da kažem da sam učestvovao u pisanju Dejtonskog sporazuma.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jeste li vi ikada učestvovali u pisanju dokumenata ustavne prirode za Srbe, bilo u Hrvatskoj, bilo u Bosni i to daleko pre Dejtona (Dayton), 1992. godine? Jeste li?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Ja ne znam da je donesen Ustav u Republici Srpskoj Krajini i u Republici Srpskoj. To od vas čujem sad. Ja bih voleo, ja bih voleo da mi taj Ustav pokažete, što rekao lord Palmerston (Henry John Temple Palmerston), "dao bih vam dobru nagradu" da mi pokažete primer tog Ustava, da vidim kako izgleda taj Ustav.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, imate vremena za još jedno pitanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Najbolje je da se vratimo na prethodni dokazni predmet, poslednji paragrafi me zanimaju, odnosno zanimaju me vaši komentari o njima. Imate li dokument pred sobom?

sekretar: To je dokazni predmet 816.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. To je na poslednjoj strani i zanima me vaš komentar. Poslednji paragraf koji počinje rečima: "Postavlja se pitanje", to je na našoj strani broj 11, zadnja strana članka. Tu, dakle, stoji: "Postavlja se pitanje šta će biti ako se promene Ustava u Srbiji ne mogu izvesti po ustavotvornom postupku predviđenom njenim Ustavom?". Jeste li pronašli to? "To zavisi od političkih posledica koje bi ta činjenica mogla da povuče za sobom. Ukoliko se ta dilema postavi, treba proceniti čemu će da

se da prednost: poštovanju Ustava ili opstanku države. U takvoj situaciji smatramo, nikako ne bi trebalo da se dozvoli da trijumfuje pravo, pa makar da propadne država. *Fiat iusitia perae mundus*. Ustav je uvek jedan osobito politički, a ne samo pravni akt, kao što je to zakon. On je uvek izraz odnosa političkih snaga, pa se otuda ne može očekivati da se načelo zakonitosti onako strogo poštuje kada je u pitanju Ustav, kao kada je u pitanju zakon. Prekidi ustavnog kontinuiteta, neustavne promene Ustava u svetu su čista pojava nezavisno od političke kulture zemlje. U promenjenom odnosu političkih snaga, zašto bi jedna očigledno besmislena odredba bila nedodirljiva i uživala azil samo zbog toga što je u ustavu, koji je, praktično, učinjen nepromenljivim? Kriterijum ustavnosti u demokratijama uvek je bila volja naroda, njegove ogromne većine. Narod je ipak preči od Ustava". Dakle u ovom zaključku veoma konkretno stoji da pravo neće da trijumfuje, nego da će da trijumfuje volja naroda, zar ne?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Gospodine Najs, ja sam ovaj članak napisao u svojstvu naučnog radnika i tako ga potpisao. Je li vi mene optužujete za moje naučne ideje?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moje pitanje vama glasilo je i još uvek glasi: u ovom delu članka vi predlažete, nisam ranije upotrebio tu reč, ali sada ću da je upotrebim, vi predlažete, odnosno zalažete se da volja naroda odnese prevagu nad vladavinom prava. To je sasvim jasno.

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: Pa pravo može vladati samo ako je izraz volje naroda. Ako nije izraz volje naroda, ono nema podlogu da vlada. Ali, uostalom, ja još jednom ponavljam, ja sam sve ovo napisao u svojstvu naučnog radnika, a ne političkog funkcionera. U to vreme, 1988. godine, nisam imao ni jednu javnu funkciju, a ovo su moja naučna gledišta. Ako me vi optužujete za naučna gledišta, onda se mi vraćamo u doba inkvizicije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A ja vam kažem da ste vi bili voljni da zauzmete jedno, da tako kažem, dosta liberalno stajalište u vezi sa pravom, ono šta vas je učinilo veoma korisnim za ovog optuženog tokom decenije koja je usledila. Vi ste mu bili veoma korisni na razne načine tokom tog vremenskog perioda i tada ste pravo i zakone podešavali, ne za dobrobit čovečanstva, nego za dobrobit ovog pojedinca, optuženog. Da li prihvatate da ste vi pravo podešavali uvek tako da odgovara ovom optuženom?

SVEDOK MARKOVIĆ – ODGOVOR: To su vaše kvalifikacije, gospodine Najs. Ako je to vaše mišljenje, ja se u to neću mešati, ali ipak nisam očekivao da na jednom Sudu vi saopštite takvo mišljenje.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, sada moramo da završimo sa radom. Nastavljamo sutra u 9.00. Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ako ne bi bilo teško, da li biste mogli da ustanovite da li gospodin Najs sutra namerava da završi unakrsno ispitivanje? To mi je bitno i zbog sledećeg svedoka, jer bih prilagodio i svoj program rada toj činjenici.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs?

TUŽILAC NAJS: Ja zaista nisam u položaju da predvidim da ću sutra da završim. Ja ću da učinim sve šta mogu i da pokušam sutra da završim, ali ovaj svedok se detaljno bavio nekim temama i ja želim da relativno detaljno prođem sa njim kroz neka pravna pitanja i da identifikujem ona pitanja koja bi mogla da budu relevantna za ovo Pretresno veće i o njima da razgovaram sa ovim svedokom, a onda ćemo kasnije da vidimo da li će da nam bude potreban i iskaz još jednog veštaka.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, u tom slučaju vi treba da imate spremnog svedoka.

TUŽILAC NAJS: Ja sam siguran da ću da potrošim ceo sutrašnji dan.

SUDIJA ROBINSON: Dobro, onda sledeći svedok ne mora sutra da bude spreman. Rasprava je završena.

Fond za humanitarno pravo